

ANTONIO ZAVALA

Nekazariak bai miseriak

BD-3007

10674

NEKAZARIAK BAI MISERIAK

AUSPOA LIBURUTEGIA
(140)

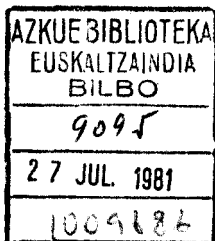

EDITORIAL AUSPOA

Plaza Santa María, 2 — Tolosa - Guipúzcoa
Teléfono 67 12 82

ANTONIO ZAVALA

NEKAZARIAK
BAI MISERIAK

AUSPOA LIBURUTEGIA
1979

EUSKALTZAINDIA
AZKUE BIBLIOTEKA

© Auspoa Liburutegia (Tolosa - Gipuzkoa)
Inprimatzaille: Itxaropena, S. A. - Errikobarra kalea, 2 - Zarautz
Depósito Legal: S. S. 721/79
ISBN 84-7158-081-0
Diciembre - 1979

ARKIBIDEA

	Págs.
Itzaurrea	9
Bertso Berriak nekazariak bai miseriak ...	11
Bertso Berriak aitak seme gaiztoari jarriak	23
Bertso Berriyak morroiak etxekoandreaki jarriyak	31
Bertso Berriyak (Beitxo batekin kasuak).	43
Bertso Berriak etxe txarreko maiztarra- ren bizimoduari jarriak	51
(1915) Bertso Berriyak (Baserritarran uel- ga dala mediante)	57
Bertso Berriak ..... 'ek bere asuntoari jarriak	73
Bertso Berriyak (Baserritarrak diyo ezin dala bizi)	79
Bertso Berriak Txirritak ijituari aterata- ko soñuan	87
(1936) Bertso Berriyak ..... etxeari jarriyak	93
Bertso Berriyak (Oso teatro polita)	99

	Págs.
(1933) Baserritarrak alkartu	105
(1956) Baserritarren azken urtiak - Iparragirre	109
Bertso Berriak Añarbe baserriari Lazaro Iparragirre'k jarriak	115
Iparragirre'tar Patxik bere jaiotetxe Añarbe'ri jarritako bertsoak	121
Urpean ito zeran Añarbe, biotzez agurtzen det nik	127
Baserritarrak gera gu	133

ITZAURREA

Liburu ontako bertsoak iru ezaugarri dituzte: nekazaritza era batera edo bestera ukitzea; Bidasoa'z onuzkoak izatea, arunzkoak beste baterako uzten ditugu-ta; eta egille ez-ezaguna.

Ala ere, irugarren ezaugarri oni uko egiten diogu lau sailletan. Aita nor duten badakigu eta esan ere egiten degu-ta.

Nekazaritzari buruz bertso asko da. Ez du orrek zer arriturik. Bertsolaririk geienak baserrian jaioak izanik, norbere seaskaz oroitzea bezela da.

Olakoak ditugu, adibidez, Otaño, Txirrita, Gezaltza, Berridi, Alzo'ko Imaz, Nikolas Lujanbio, Motza, Iturzaeta, Izuela, Alkain, Etchamendy, Mendaro, Elizanburu, Xalbador... Oiek, mundu ontatik joanak. Eta aitatu gaberik ere izango da. Bizien artean, Basarri, Uztapide, Lasarte, Enbeita, Matxain, Olea eta abar. Baita Lazkao-Txiki ere, 1967'eko txapelketan baserri ustuaeren gaia jarri eta *O baserritxo* iru ber-

tso eder aiek kantatu zituanean. Baiñan bertso oiek danak, norbere aitaren liburuan sartu genituan, edo sartzeko asmotan gera.

Baserriko bizimoduak alderdi asko ditu. Mundu bat da noski. Orregatik, alderdi guziak ezin, baiñan nagusienak beintzat azaltzen dira liburu onetan: nekazarien burruka latza, baserriaren jabetza, morroia, maizterra, eskubideak, ganadua, esnea, olloak, bizi-eziña eta abar.

Bizi-eziña, sañl geienetan ageri da. Beren iza-kera gainbeera ikusirik, baserritar bertsolariak ezin atsekabe ori ixilik gorde.

Saillik zaarrena ere, onela asten da: *Nekazariak bai miseriak*. Ortik liburuaren izenburua. Bataio ori dala-ta, ez dedilla iñor zapuztu. Egi-egia dala ezin beintzat ukatu, ainbeste baserri-ren eriotza ikusten ari gera-ta.

Azkenik, azaleko *grabado* edo marrazkia nundik degun. Juan Mañé Flaquer katalan idaz-learen *El Oasis. Viaje al país de los fueros* libu-rutik artua da. Liburu ori iru aletan agertu zan, 1878-1880 urteetan. Oiñean, onela dio = *Carreta de bueyes del Baxtán*.

BERTSO BERRIAK

(NEKAZARIAK BAI MISERIAK)

Bertso auen agerraldirik zaarrena, guk eza-gutzen ditugunetan beintzat, *Donostiyan: -Juan Oses-en moldizteguiyan* argitaratutako kanta-pa-per bat da.

Paper ori bi tokitan arkitu degu: Loiola'ko Aita Jose Inazio Arana zanaren bilduman eta Bonaparte'ren bilduman. Onek, eskuz idatzita, bi eraskin ditu.

Bata, moldiztegi-izenaren ondoan: 1877. Bertsoak jarri ziran urtea ez bada, ori idatzi zuanak papera noiz eskuetaratu zuan adierazi nainko du.

Bigarren eraskiña, paperaren beeko barrenean: *Estas estrofas llamadas «amairu puntuacuac» están con muchos errores... varios de lenguaje.* Dana ezin irakurri. Utsune ori puntuz idatzi degu.

Erria baiño goragoko mail batean bizi zala usteko zuan, paperari itz oiek erantsi zizkionak.

Eta bertso aueri zer irizten zion ere, garbi ikusten da.

Gure iritzia oso bestelakoa da. Guretzat, bertso auek, tutik aldatu gabe ere, oso onak dira, bai bertso gintzaren aldetik eta bai euskeraren aldetik.

Amairu puntukoak dirala ere, ez dakigu ba ongi esanik dagoan. Amairu lerrokoak dira, ori bai. Baiñan zortzi puntukoak, orain itz oni ematen zaion esan-naiaz beintzat. Zortzi rima, alegia.

Bertso auek, Bilintxen *Juana Bixenta Olabe* saillaren bertso-mota dute. Bertsoak an modu batera eta emen bestera idatzita daudela. Eta bertsolari onek lenengo amar silabetan bi puntu sartzen dituala, eta Bilintzek bat bakarra. Beste aldaketarik ez dute. Kantatu nai dituanik iñor baldin bada, badaki, beraz, zer doñu artu bear duan.

Garai artan, gaur baiño ezagunagoa zan bertso-mota ori. Karlisten gerrateko zenbait bertso-sail, mota orretan jarriak daude. *Urra Papi-to*'ren doñua esaten zioten orduan.

Bertsoen egillea nor dan, ez da iñun ageri; eta somatzeko biderik ere ez degu, guk beintzat, ikusten.

Bertso auek 1877'ekoak baldin badira, urte bete besterik etzan karlisten azken gerratea bukatu rik. Errazioak eskatu eta tokian tokiko gauzak janez mantendu ziran urte aietan soldaduak. Ustu-aldi ederrik artzen zuten etxeak. Baserriak, eta erriak ere berdin, lur jota gelditu ziran.

Baiñan 1877'ekoak izatea ez da gauza segurua. Gerrarik ez da aitatu ere egiten-eta.

Bertso-paperak, *Bertso Berriak* beste izenbururik ez du. Orain daukan bigarrenko ori, lenengo bertsoaren asiera da. Liburuaren izenburutzat ere orixe artu degu.

1. Nekazariak (1)

bai miseriak,
nola badaki
bertsolariak:
gosea eta
nekea biak,
aumentatuak
trakeskeriak,
ai zer egiak;
soñean ere
arloteriak;
onela gabiltz
tonto aundiak.

(1) Bertso-paperak: *Nekazaridiak*.

2. Gaztañak bildu,
onenak saldu,
alimentuak
ez gaitzan galdu;
etxean on dana
berak kendu,
nekazariak
au egiten du,
txarra jaten du,
geroko gorde,
gaizki mantendu,
denbora ala
pasatutzen du.

3. Zekor azitzen,
beiak gizentzen,
urdaia ere
guk prebenitzen;
etxean jan bage
danak saltzen,
bestela gerade
gu mantentzen;
nago arritzen,
engañoa
zait iduritzen;
beste miñ bage
legoke illtzen.

4. Baserritarrak
saldu sagarrak,
kalean edan
mustu ederrak;
etxeratu guk
upel ondarrak,
aumentatzeko
tonto-indarrak,
eragiñ parrak,
urez beteta
eztira txarrak,
gaztetutzeko
aitona zarrak.

5. Sagar gaziak,
aundi arkiak,
eta arkume
guri aziak,
onak diranak
saldu guziak,
familirako
txarrak utziak;
kristau biziak
galdutzen gaitu
inozentziak,
bestela gaude
buru-jauziak.

6. Baserrikoak
azitakoak
ollo ta kapoi
jan kalekoak;
orobat ollanda,
ollaskoak,
esnea eta
arrautza preskoak;
ta guk tontoak
sardiñak pillan (2)
egondakoak;
Zaragoza'ra (3)
onelakoak.

7. Naiko okela
jaten dutela
nekatu bage
batzuek ala;
kafea artu
eta mistela,
ronarekin
orobat pastela;
ta gu bestela:
taloarekiñ
sardiñ ustela;
nekatzen dana
dabill onela.

(2) Bertso-paperak: *sardiñan pillan*.

(3) Gaur Santa Ageda'ra bezela, garai artan Zaragoza'ra eramaten ziran eroak.

8. Otz beroetan
kanpo-lanetan
penatzen gera
mundu onetan;
jan bage ezpañak
bai dietan,
egun guziak
bijilietan,
baserrietan;
beste batzuek
asealdietan (4),
gobernu txarra
familietan.

9. Gauzen salera
beti kalera,
andikan dator
gure galera;
ona eraman,
txarra etxera,
gauza eskasa
guk sabelera,
eroak gera,
jenero fiñak
beste aldera,
nekazariak
zer ibillera!

(4) Bertso-paperak: *asialdietan*

10. Trabajatzeak
ditu trantzeak,
ezin igaroz
egun luzeak;
bustia eta
anbat goseak,
zarpa-zuloti
oztu aizeak,
ai zer klaseak;
askotan gaude
oiek paseak,
urrikarriak
onlakoxeak.
11. Artoa janda,
mendiru juanda,
busti otzean
naikoa lan da;
egurra kalera
eramanda,
etxean palta
eta demanda
askotan oi da;
errierteroa
atsoa bada,
gizon gaixoa
umilduko da.

12. Abundantziak
ta eskasiak
orra nun dauden
erakutsiak;
bizitutzeko
komentziak
aundiak dauzka
diferentziak;
oiek guziak
erakusten ditu
esperientziak,
klaritzen ditut
nik iritziak.

13. Pobre alperra
degu okerra;
obraz eskasa,
itzez ederra;
langilleari
burla ta parra,
au da leneko
kostunbre zarra,
oitura txarra;
aurrez daukagu
egiñ bearra,
bestela sarri
dator negarra.

14. Lurrean lana
egiten dana
jendearentzat
au degu ona;
andikan dator
guziongana
alimentua
eta zer jana,
komeni dana;
da jarri bear
litzakeana
nekazaria
ondratuena.

15. Danik aulenak
ta abillenak
baserrietan
badaude danak;
gobernatutzen
ari diranak,
besteak nai ta
eziñ duenak,
zurraz geienak;
al ditudanak
orra esanak,
utsegiñ badet
barkatu, jaunak.

Beste argitaraldi bat, *Eibar-Imprenta de P. Orúe* moldiztegin egin zan. Au ere bi tokitan arkitu degu: Paris'ko *Bibliothèque Nationale*'n eta Oxford'eko *Bodleian Library*'n. Paris'koak, eskuz idatzita, oar au du: *Pris à Durango, 1891.*

Aldaketak: Izenburua: Bertso Berriak nekazariak jarriak. Bertsoen ordena: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 8, 7, 10, 9, 12, 13, 14 eta 15'garrena. Ta itzetan: 1/3: nola badakit; 1/7: eman bearrak; 1/8: berriz aundiak; 1/10: segitzen digu; 1/13: errukarriak; 3/5: etxian onak; 3/6: diranak saltzen; 3/7: bestela gera; 3/8: gu mantenitzen; 3/10: engañoa; 3/12: beste min gabe; 4/8: pronto indarrak; 5/2: andi aurkiak; 5/13: buruz jauziak; 6/6: ollo askoak; 6/8: arrautz freskoak; 7/2: jaten dotela; 7/12: nekatzen dala; 7/13: oi da orrela; 8/5: jan gabe ezpañak; 8/6: beti dietan; 8/7: egun guzian; 8/12: egiten ditugu; 8/13: noizik benetan; 9/8: guk zabaltzera; 9/9; eroa gera; 9/10: jenero fiña; 10/3: zeñi igaro; 10/6: ainbat gosiak; 10/8: estu aiziak; 10/12: errukarriak; 10/13: alakoxiak; 12/1: Andi guziak; 12/3: orra nik emen; 12/10: erakusten digu; 13/3: obrak esakasa; 13/7: au da lenago; 14/2: egiten duana; 14/4: au da onena; 14/6: guziangana; 14/10: ta jarri bear; 15/7: bestea naita; 15/9: da ezpañak; 15/12: itz egin badet.

* * *

Tolosa'ko Manuel Urreta zanaren paperetan, sail ontako sei bertso eskuz idatzita agertu dira: 1, 7, 6, 5, 4 eta 13'garrena, orden ortantxe.

Aldaketak: 1/5: nekia eta; 1/6: gosia biyak; 1/7: aumentatuaz; 1/12: onela gabiltza; 4/7: aumentu gero; 4/8: pronto indarrak; 5/2: aundi aurkiyak; 5/7: etxeratu guk; 5/8: txarrak aurkiyak; 6/9: ta gu tontuak; 6/10: sardiña pillan; 7/3: nekatu gabe; 7/13: dabil orrela.

Ta bukaeran, firma-edo bezela, izen-abizen auek: *Hilarion Intxausti*. Bertso-jartzallea ez; kopiatzallea izango da.

BERTSO BERRIAK

AITAK SEME GAIZTOARI JARRIAK

Amasei bertso auk iru tokitan arkitu ditugu: Paris'ko *Bibliothèque Nationale*'n, Oxford'ko *Bodleyan Library*'n eta Errenteri'ko Enrike Elizetxea'ren bilduman.

Iru bertso-paper dira, irurak *Eibar - Imprenta de Pedro Orúe* moldiztegitik atereak. Lenengo biak argitaraldi bera; baiñan irugarrena ez.

Gutxienez bi argitaraldi, beraz, sail onek; baiñan batetik bestera aldaketarik gabe, moldiztegiaren utsegite bat edo beste izan ezik.

Paris'ko paperak, eskuz erantsita, itz aukeratu: *Pris à Durango 1891*. Alegia, Durango'n 1891 urtean eskuratua.

Amaseigarren bertsoan, utsik arkituko ditu irakurleak bi lerro. Bertsoak jarri edo jarri-arazi zituaren izen-abizenak eta beraren erri eta etxearen izenak zeuden or. Badaezpada ere, ondorengorik bizi baititeke, kendu egin ditugu.

Bertso auker kontatzen diguten gertaera, zorritzarekin Euskalerriko baserrietan bein baino gehiago ikusi izan da: aitak etxeko eskubideak semearekin utzi, eta onerak ura etxetik bialdu. Ortik izenburua; paperak ere alaxe du.

1. Kaso polipat esplikatzeke
izandu dira biriak,
zer estadutan arkitzen geran
asko guraso pobriak;
denbora gabe utzi nituan
etxeko eskubidiak,
kanpora atera eta atiak
neri itxi dizkit semiak,
orra zer paradero geroko daukan
leno akordatu gabiak.

2. Amar urte da nere emaztia
juan zala mundutik,
paradero triste onetan
atera naute etxetik;
illoba txikiak ujuka zeuden
ez juateko atzetik,
semia berriz gora juanda
maldeziyoka leiotik,
ezkutatzeko esaten ziran
aren begien bistatik.

3. Ia, gurasuak, jarri zaitezte
nerekin erreparuan:
penak sufritzen nola nabillen
tristeza onetan munduan;
seme gaiztoa tratatuko det
tokatzen zaion moduan,
etxeko aginteak berak artzeko
kontratua egin genduan,
deskuido ori etzat aztuko,
beti izango det goguan.

4. Nere semiak mozkortutzian
beti jotzen du arronka,
zer esaten duan ez dakiala
lagunai desapioka;
txutik ezin egon, egiten ditu
gutxienaz amar burruka,
ontzaren gisa gabian marruaz
etxera dijoa oioka,
andre gaixoak lanikan asko
bizi izaten badauka.

5. Kontrarioak puskatu dio
soñian zeukan atorra,
eta gañera galduak ditu
txapela eta txamarra;
etxera joanda andria jotzen du,
ez da buruzbide ederra,
auzuetatik aditzen zuten
ume gaixuen negarra,
modu orretan txit sarri dabil
nere seme buru gogorra.

6. Astelenian eguardi aldera
 oitikan atera,
 tabernara dijoa sumatzen badu
 gauza onikan jatera;
 pipa bezela bazkaltzen bete,
 andikan gero kafera,
 allegatzian desafioka
 musian edo tutura,
 diruak galduta asteartean
 egunsentian etxera.
7. Iru egunak jakiñak dauzka
 jan eta eran jokatzen,
 modu orretan segitutzen du
 aitak egiñak ondatzen;
 galdua pena, barrendik triste
 eta gero desesperatzen,
 andria eta ume gaixoak
 makillazoka puskatzen,
 auzo-gizonak asiak dauzka
 lanbide orrekin kejatzen.
8. Eskubideak artu ta laster
 erori bizio txarretan,
 illaren moduan oian dago
 asteazken ostegunetan;
 kriatura bat gaiztuagorik
 ez dago mundu onetan,
 familiarik ezin mantendu
 gizonak modu onetan,
 nere semia nonbratu dute
 mozkor guzien kapitan.

9. Gauza onik ez du egingo
 onezkero seme gaiztuak,
 orrelakuak egoten dira
 eranarekin nastuak;
 sabela ongi bete ezker
 etxeko kontuak aztuak,
 ostalariak enbargatu dizko
 labore eta lastuak,
 familiako gizon batentzat
 ordena desonestuak.
10. Berri onikan ez du banatzen
 jokalaria ta alperrak,
 ta mantxa oriek berekin ditu
 jeneralian mozkorrek;
 andre gaixoak arrazoiarekin
 egiten ditu negarrak,
 labore guziak azpian dauzka
 zikiñak eta belarrak,
 derrepentian ondatu ditu
 etxeko ontasun apurrak.
11. Betroi txiki bat bakarra etxian,
 ezta famatzeko klasia,
 bizi dan arte saltzen ezpadu
 berakin dauka gosia (1);
 pensua auzuan, berdura gutxi,
 falta zerekin asia,
 ejitanoak moztu diote,
 illia zeukan luzia,
 atzetik botatzen du esniaren partez
 puskarrak eta aizia.

(1) Bertso-paperak: *berakin gosia*.

12. Gauza guziak ondatu ditu
jan eta eran jokuan,
denbora asko igaro gabe,
urte gutxien buruan;
ta familia gosiak iltzen
etxian eta kanpuan,
ume gaixoak modu txarrian
ikusten dira auzuan,
arto-xerra bat eskatzen dute
negarrez ate onduan.
13. Nere semiak sumatutzen du
tabernarako bidia,
mozkortutzian erari eske
gero emateko ordia;
lagun artian ejenplo txarra,
mingaña ere berdía,
ardo-basora erortzen zaio
ezpañetatik lerdia,
ikusiko ezpalitz begien bistan
obe orrelako urdia.
14. Itz ederrakin engañatuta
eragin ziran kontratua,
bizi naizen arte etzat juango
gerozko sentimentua;
justiziatik libratzen dala
semiak pensamentua,
biar bezela ez du amatu
laugarren mandamentua,
eriotzako orduan artuko dio
Jaunak guzien kontua.

15. Zazpi kriatura kostata aziak
baditut mundu onetan,
semia baño obeto saiatuaz
nere etxeko lanetan;
aita ta ama nik onratua
ez det penarik ezertan,
obligazio ori ez da pentsatzen
biar bezela gaztetan,
alegiñak ondo eginda ere
umiak daude zorretan.

16. Izen-apeliduak neriak dira
.....,
ta etxiai deitzen diote
.....;
pena oiekin galduak dauzkat
osasuna ta gorputza,
auzo batian artua nago
soldata bage morrontza,
ez da alderdi txarra alegratzeko
gizon zarraren biotza.

BERTSO BERRIYAK
MORROIAK ETXEKOANDREARI
JARRIYAK

Ogei ta zortzi bertso auek, Tolosa'ko Lazaro Pildain adiskideak emandako kanta-paper bate-tik ditugu.

Gaia zer dan, izenburuak esaten du. Bai-ñan urterik eta egillearen izenik ez da iñun ageri, eta somatzeko biderik ere ez.

Paper onek, beeko barrenean, puska falta du. Orregatik, guk daukagun aleak ez badu ere, moldiztegi-izenik edukiko zuan bearbada inprentatik ateratako paper osoak.

Gisa onetako sailletan, izenak kendu egiten ditugu. Gaurko onetan ez ordea. Bertso auek Andoain'goak baitira, bertako adiskide batengana joan giñan.

Adiskide orrek, emen aitatzan diran kristauen berri ikasten alegiña saiatu ondoren, kezkarik ez izateko esan zigun; gaur ez dala iñor

bertso auek argitaratzeak minduko duanik. Adiskide orren esanaz fiaturik, dauden bezelaxe agertzen ditugu bertsoak, izenik kendu gabe alegia.

1. Azaldutzero nua
instante batian
nola gertatzen naizen
Andoain aldian;
pentsatzen nubelarik
nabil biarrian,
bertso bi jarri ditut
era neukanian,
Maria Txintxurreta,
zure izenian.

2. Neronek orrelako
asmorik ez nuban,
beste laguntxo batek
berotu ninduban;
nola ibiliazi
nazun juzgaduban,
jendia ari dala
murmuraziyuan,
ia zer oker gaizto
egiñ ote nuban.

3. Basarri polita da
mundubaren lege,
ama ta alaba biyak
alargunak daude;
neskak eta mutillak
badira geigo ere,
famili orretan ni
egon naiz mirabe,
deklaratuko ditut
gezurrikan gabe.

4. Zure bitarteko zan
Txitxarrain'go Jose,
ni ark aplikatuba
etxe ortaraxe;
bera arrankatu izan
bazendu uraxe,
ardo ta ogiz ere bai
segitu dezente,
zenbat biaje etxera
eragiñak zaute.

5. Deklaratzera nua
nere pekatua,
jendiak euki beza
asistimentuba;
egun batez kanpora
nitzan biartuba,
seme Joxeri utzi
nion enkarguba,
ama kanpua nola
baizan gertatuba.

6. Abitu nitzan nere
direzuyari,
bidian egokitu
giñaden zu ta ni;
zer desio neraman
esan nizun garbi,
orduban etzirazun
dudarikan jarri,
emakume piñaren
siñalia da ori.

7. Pretestu onekin nau
juzgadura deitu,
iñozementian
nitzan allegatu;
ia zeren motiboz
ninduban an sartu,
erantzun zeidala zer
egin nun pekatu,
egun ortako palta
ziran deklaratu.

8. Or ezta deliturik
neretzat batere,
gure soldata egin zan
petxa ori gabe;
iñoiz eginkizunak
izaten nik ere,
zu ta ni aspaldiko
landariak gaude,
beragatik jartze'izut
Maria Maldade.

9. Uste zenduban Migel
abandonatzia,
eta zure idiak
disimulatzia;
au da bere buruba
engañatutzia,
garbi agertutzen da
mantxarik gabia,
zu zera orrelako
endreadoria.
10. Amak esana zeukan
aldamenetikan,
anparuan beartsu
daude oraindikan:
«Onera ez dator baña
proporziyorikan,
solterua biagu
geren ondotikan,
ez degu orrelako
morroi biarrikan.»
11. On da idiatzia
premiyan danari,
bañan okasiyorik
ez jarri besteri;
au grazitan artutzen
ziniyon amari,
orra nik adierazi
ez dakiyenari,
gure eskandalua
nolaz dan etorri.

12. Nik ez diyot sartutzen
iñori maula,
baziñikizun fami-
likua nitzala.
Zertan artu ninduzun
komeni etzala?
Or dago siñalia
gaizki zabiltzala,
propina kendu nizun
pena zendubala.
13. Neri etzat gustatzen
iñor ondatzia,
orrela dabilena
nai det ordaintzia;
basta da juzgaduba
zelebratutzia,
ezin izan gentzake
biyok onoria,
eratxi biar gera
bat edo bestia.
14. Bialtzeko zeunden
promesa egiñikan,
komeni etzalako
familikorikan.
Ez al zan beste modu
egokigorikan?
Bajezik aundiyena
eman biarrikan,
ortaraño altrastetu
ez naiz oraindikan.

15. Lanian portatutzen
nitzan alegiña,
orixen da neretzat
zendukan urriña;
gure artekuak dira
biarra ta eziña,
oiek ezagututa
nago ni auntziña,
ederragua zeunden
juan ez baziña.
16. Zedorrek sano nai ta
besterikan eri,
ongi derizkiyozu
ibillera ori;
zer emakume zeran
prueban agiri,
gauza ori bururatzen
etzaio onari,
begiraiozu atal
buruko kanari.
17. Oraindik ez naiz juañ
iñondik itzuli,
asuntu ori ez det nai
orretan itzali;
pena det biaje au
eragiña neri,
zer defekto billatu
diyozu Migeli,
edukatu gabeko
buru ariñ ori?

18. Beraz artu idian
zere estaduba,
badakit ez dana au
gaizki pensatuba;
iritxi dezazula
alako orduba,
urte batzuz bada're
deskuidatuba,
zugana biltzen danak
ai zer ezatuba!

19. Denbora luzatziak
kalte du loriak,
ortatik sar litezke
enfermedadiak;
oraindikan badira
atakadoriak,
besteri eman nairik
zeuden naigabiak,
zuk ere pasa itzatzu
zere azkuriak.

20. Pasadizo guztiyak
jarriko banitu,
paper onetan ezin
litezke kabitu;
sukaldian fumatzen
ziran debekatu,
ezkaratzera jua da,
naiz otzak funditu,
nere biziyo pixk'au
oi nuben kunplitu.

21. Besteri erantzunaz
beren aitzekiyak,
lenagotik onela
daude ikasiyak;
konsulta eiten dute
amak eta biyak,
bearrian presarik
ez duten Mariyak,
bapo berotze'ituzte
eseri-alkiyak.
22. Estuasun gaiztorik
etzendun orduban,
ikasi ibillitzen
personen moduban;
nik ez nekiyen beintzat
zertara nijuan,
gizona aturditzen da
alako lekuban,
anparatzen ninduzun
utsegiñ banuban.
23. Enkargu au aditu
biazu, Maria,
oker zabilta baño
zuzendu zaitia;
negatik libre dezu
noranai bidia,
etxian dadukazu
konsejadoria,
zuk ainbat kulpa edo geigo
dubana bestia.

24. Ni ikusita artzen
omen du ikara,
geroztik noski dabill
oso delikada;
ez al zendun Migelen
konturik atera?
Ez geiago ibilli
gezurrez aurrera,
juana damututa
etorriya zera.
25. Ez ibilli lasterka
zu nere bildurrak,
astintzen dituzula
bideko zakarrak;
aziyo txarra eiten du
persona baldarrak,
ni ikaratutzen nau
animako zorrak,
onla deklaritzen du
Migel Mari zarrak.
26. Ez bajeza geiegi
eman gizonari,
iñoiz erra txarrian
ez naizen erori;
oraindaño orla izan da
beti Migel Mari,
nik barkatutzen diyot
mundu guztiyari,
graziyak diyozkat ni
ein niñun amari.

27. Nere ondrraren billa
zuzen birietan,
komeni zaidalako
nabillen lekuetan;
gure gisa izaten
zera bezperetan,
ia gezurrik jarri
dedan paper ontan,
irakurri ditzatzun
jai-bazkalondotan.
28. Ogei ta zortzi bertsokin
au da errematia,
orain beste modu bat
artzen det idia.
Preziso al da beti
morroi ibiltzia?
Badakit egin gabe
ez dala jatia,
ni kontentu naiz beintzat,
or konpon zaitia.

BERTSO BERRIYAK

(BEITXO BATEKIN KASUAK)

Oraingo bertso-papera, *Imprenta y Litografía de V. Iraola* moldiztegian argitaratua, bi tokitan arkitu degu: Oxford'ko *Bodleyan Library*'n eta Usurbil'ko Egiluze-txiki baserrian, Feliziano Aizpurua'ren bitartez.

Urterik ez dute bertsoak esaten. Baiñan Oxford'ko ortan, eskuz idatzita, onela esaten da: *San Sebastián, 1906*. Donostia'n eta urte orretan erosia izango dala esan naiko du.

Egillearen izenik ere ez da ageri. Baiñan Usurbil'ko gertaera da eta erri onetan bertsolaririk asko zan garai artan.

Bigarren izenburua, guk erantsia da, lenengo bertsotik artuta.

1. Usurbill'en gertatu dira
beitxo batekin kasuak,
aziyo txarrak ekartzen ditu
beti kolera gaiztuak;
Igeldo aldian pasiak dira
urte ta erdi osuak,
gero atzenian istimaziyo
txarrak etzeuzkan gaxuak,
gure erriko agure bati
paratzen dizkat bertsuak.

2. Ganadu ori urte t'erdiyan
erukiya det erdira,
irabaziya ona da bañon
galdubak dauka perdira;
gero pentsatu det ematia
etxe aldeko segira,
Erramos orri eman diyogu
presiditzeko benira,
pozikan asko joan zitzaidan,
etzan orduan kupira.

3. *Erramos* ori bere orretan
neri asi zait suplikan:
«Ganadu ori eman ezkerro
artuko nuke pozikan;
artuak egiñ bear, uztartutzeko
ez dadukat, ez, gauzikan.»
«Eraman zazu» nik esan niyon,
ez beiñtzat beste itzikan,
orduan oso ona zuben ta
aurki zan beste otsikan.

4. Ganadu ori ekarri dire
itz egin gendun bezela,
naiz pobria izan personak
fiñdadez egin dezala;
iruritzen zait igeldoarrak
ondo serbitu nauela,
bestia ori etzait gertatu
oraindik beintzat orrela,
beia ederki ekarri ziren
txala ondoren zubela.

5. Beiak ta txala ekarri dizkire
neri igande-goizian,
beriala abisatu niyen
nola etorriyak zian;
egun orretan jaten emanaz
erukiya det etxian,
orduan bertan utzi baligu
penik ematen etzian,
ganadu-falta zedukala ta
pozik eraman zizkian (1).

(1) Bertso-paperak: *ziran*, *etziran* eta *zizkiran* pun-
turako; eta *ganadu-faltan*.

6. Andik urrengo egun batian
joan nitzaien kalera,
beti bezela orduan ere
lagunen era sarrera;
esaten asi zat egin dubela
tratu orrekin galera,
—zenbat gizonen mobimentua
egunetikan gabea!—
orlakuakiñ ez tratatzia
kasi-kasikan obe da.
7. Ganadu ori garesti dala
botatzen digu enbita,
preziyo egiten bera izan ta
au da arrazoi polita;
jaun ori nola juzgatuko da
konsideratzen jarrita?
Amaika bider modu onian
eman diyogu gonbita,
arrantxuen gisa orixen ere
debalde izan nai du ta.
8. Aiskire txarra ez det izandu
nere denboran laguntzat,
inbusteriyan amaika bider
neregan inguratu zat;
beste arrazoi bat ere orrena
biziro txokatutzen zat:
«Ganadu ori izango zala
pentsatu banu neretzat,
zortzi bat duro bajuago zan
ori gogoratu balitzat.»

9. Ganadu ori eraman zuben
len esan detan gisetan,
bata bestia konpondu gendun
dozen erdi bat itzetan;
orlakuakin ez tratatzia
obe genduke askotan,
konpesiyorik egin ote du
orrek aurtengo Pazkotan?
Egin ez da ere igualtsu diyo
orrela ibiltzekotan.
10. Ganadu orrek aspertu egin du
bi eguntxoan buruan,
lenago oso ona zuben ta
oraiñ ez dakit zer duan;
orlakorikan pasa danikan
ez det aditu munduan,
egun-sentiyen entregatzia
pentsatutzen du orduan,
iñork ez ikustiagatik,
kontrabanduen moduan.
11. Jaun ori ikusi dedanian
orlako borondatian,
kolera txarrak artu nau ni're
orduan nere artian;
ezer esaten asi ez nitzaion
orduan auba betian,
asko moduban asi bagiñan
dianentzako kaltian,
neronek joan da ekarri diyot
illunabartxo batian.

12. Gizona firme ez da portatu
len esan degun itzian,
inbusteriya ugari eta
giza-legia atzian;
nik lagundu ta izan izan da
premiyan edo trantzian,
miñikan eman ez balu oiek
esango ere etzian,
aukera danak omen dauzka orain
andregaiaren etxian.
13. Andregai billa ibilli du orrek
zatua ardoz betian,
joan ezkeroz buruz aurrera
laister sartzen zan atian;
beste lagun bat ibiltzen zuben
beti berekin batian,
ezezkuak ere izan bear zitun
dozenatxo bi aldian,
apenas orrek faltatu diyen
baietz agindu artian.
14. Orren andriak izan biar du
izugarrizko portuna,
egunian bi ta iru aldiz
bisitatzeko taberna;
galtzak goraño jasoak eta
noiznai kaliak barrena,
zartuta orla dabillenan
gaztetan etzan zuzena,
andregai billa irurogei ta
sei bat urteko aitona.

15. Gauza oriyek barriatzia
pentsatu baitegu kantuz,
aziyo txarra oiek egiñ ta
ni ez neguen kontentuz;
deskarga txiki bat egin gabe
jarri ezin nitzan deskantsuz (2),
ni eskarmentatu naiz polliki,
bestiak ibilli kontuz,
ederki asko portatu zera,
eskerrik asko, *Erramus*.

(2) Bertso-paperak: *jarri asi nitzan deskantsuz*.

BERTSO BERRIAK

ETXE TXARREKO MAIZTARRAREN BIZIMODUARI JARRIAK

Amairu bertso auek, gaiaren agergarri dan izenburu orrekin, iru tokitan arkitu ditugu:

Lenengo, Donostia'ko Antigua'n, Lexo bertsolariaren alaba Adelina Sarasola'k eman zigun eta moldiztegi-izenik ez duan bertso-paper batean. Au da, dudarik gabe, argitaraldirik zaarrena. Berari kopiatu diogu.

Bigarren, Manuel Lekuona apaiz jaunaren bilduman. Bertso-paper bat da, baiñan onek moldiztegi-izena badu: *Imp. Macazaga - Viteri, 32, Rentería*. Aldaketa txiki batzuk baditu: moldiztegi-utsegite bat edo beste eta: 3/5: errukigarri etxe txarretan; 5/5: kontribuzio ta erreparatuak; 9/2: iñork nai badu erosi; 12/2: moduzko desgraziak.

Eta, irugarren, *Bertsolariya* astekarian, 25'garren zenbakian, 1932'ko Martxuaren 6'an. Onek,

aurrekoak bezela ditu bertso guziak; baiñan 9/2
ori, Lexoren alabaren paperak bezela.

Damurik, egillearen izenik ez da ageri, eta
urterik ere ez da esaten.

1. Bertso berriak jartzera nua
Gipuzkoa'ko partean,
bost pazientzi sufritu degu
ontara geran artean;
publikatzen det zer gertatzen dan
nekazarien tartean,
gau eta egun deskantsu gutxi,
beti gabiltza nekean,
oiek guztiak utsak dirala
iru bijili astean.
2. Egiñ da artu urte bat gertu
denbora bear gariak,
aize txar batek igoal berriz
galdutzen ditu erdiak;
nagusiarentzat guk aurten falta
osatutzeko neurriak,
estomagoti lijero gaude,
sekatu bage ogiak,
señale ona lepo-ardatzak
edukitzeko lodiak.

3. Modu onean bizi dirade
nekazariak batzuak,
beren-berenak daduzkatenak (1)
etxe soro ta basuak;
errukagarri etxe txarretan
gaurenak maiztar gaixoak,
nik bezelaxen esango dute
nola gabiltzan auzoak:
taloa jaki, erritan beti
aitonak eta atsuak.

4. Nekazariak askorentzako
egiñ bearra daduka (2),
Santo Tomasak arrimatzean
prestatu bear errenta;
duda bageko zor bat ori degu,
ez gerade orren kontra,
beste gizon bat plaza aldean
kasi jaiero marruka,
gure atsua aizkenerako
sentitutzen det birauka.

(1) Bertso-paperak: *dauzkatena*.

(2) Bertso-paperak: *dauka*.

5. Beti bildurrez egoten nazu
errira bajatutzeko,
pensatuzten det mundu guztia
nigana dala artzeko:
kontrizio ta errepartuak
puntual pagatutzeko,
bestela pronto desafioa
kartzelan preso sartzeko,
bera da basta estutu edo
gizona ernegatzeko.

6. Nere bajeza guztiak ditut
pazientzian eraman,
Zeruko Aitak ditxa eder au
Berak ziralako eman;
txit aberatsa izateko're
ez naiz enpeñatzen teman,
gulerietan gastaturikan
aiñ gutxi arkitzen penan,
meriendatzen usakumerik
ez det jan izan tabernan.

7. Utsa zan bada izandu banitz
tunante edo alperra,
bide onetan pasa ez danak
lasa egingo du farra;
potaje gutxi, gatza du koipe,
aldagarri bat bakarra,
artoa errotan, garia falta,
ikullu-alde kaskarra,
iru urte ta zazpi erralde
eskas da gure txekorra.

8. Bei tajuzkoa etxeratu det,
gustagarrizko bitxua,
jezten ez dago proatutzerik,
gañerakuan mantxua;
kana bete bai illea luze
ez dalarik umetsua,
sei illabetez ernai uste ta
gertatu zaigu antzua,
begi bakartzat artu nuen da
gañera berriz itxua.
9. Txerri bat ona salduko nuke
iñork nai balu erosi,
kotapetako ziriñak janez
olloak dute nagusi;
izuagorik mundu onetan
eziñ liteke ikusi,
txisare baten modura tripa,
orren saltoak igasi,
bi urte t'erdi kunplitu zaio
ta ezta jartzen irausi.
10. Atzo goizean esaten ziran
Jose Joakin semeak:
beti goseak ernegatuta
jarri zaizkie maniak,
egun batean berak jan baietz
oien iruen mamiak;
illeak metroz negurtu bear,
motxegi dira kaneak,
errenta lasa zuzendutzeko
nik dauzkat animaliak.

11. Etxe txarreko maiztar pobeak
 miseri asko paseak,
 bañan munduan izan gitezken
 piñenetako klaseak;
 geien-geiena penatzen gaitu
 lan asko eta goseak,
 orratz bat bete ez dira gure
 ijara mear luzeak,
 millaka eskerrak, laguntzen digu
 Jaungoikoaren graziak.
12. Nekazariak izaten ditu
 moduzko desgraraziak:
 dean sororik onena ere
 arrastatu dit luziak;
 erne jaio ta gelditu dira
 lur, paret eta esiak (3),
 eta gañera alperrik galdu
 ziran labore guziak,
 aurtengo gure errentarekin
 barau bearko du nausiak.
13. Bizi-modu au publikatzen det
 esturatu naizenean,
 personak zerbait egiñ bear du
 besterikan eziñean;
 mundu guzian gu gera buru
 pobrezan eta fiñean,
 arlotearen paraderoa
 berau degu aizkenean,
 ate ondotan aстера nua
 Jaungoikoaren izenean.

(3) Bertso-paperak: lur parat eta asiak.

(1915)

BERTSO BERRIYAK

(BASERRITARRAN UELGA DALA MEDIANTE)

1915'eko Abenduaren 10'an, oporketa ez-ezik, agerketa ere egin zuten baserritarrak Donostia'n. Urnieta'ko Alkain'ek ere bertsoak jarri zituan orduan. *Auspoa*'ren 92'an arkituko ditu irakurleak. Baita adierazpen batzuk ere aurretik.

Sail au nork jarria ote da? Ez du paperak esaten. Eta beste iñondik ere ez degu ikasi.

Papera, *Imp. La Económica*'n argitaratua, Errenteria'n, Erdiko-etxe'ko Jose Antonio Berrendo'ren eskutik jaso genduan; baita Donostia'n, Oriamendi'ko Segundo Kalonje'renetik ere.

Azken bertsoak dionez, amabi urteren buruan, gauzak lengo moduan berritu dira. Orduan ere ixkanbillarik izan ote zan? Ez dakigu.

1. Abenduban amarra
señaladamente,
milla beatzi eun da
amabost urte,
Donostiya'n egun au
gogongarri dute,
basarritarran uelga
dala mediante.
Amalaura arte
egon dira fuerte,
askorentzat kalte,
zein dago kulpante?
Ojala motiborik
ezpaleukate.

2. Amarrera baño len
patentak artzeko,
bestela ezertxo're
ez ekartzeko.
Ai zer arintasuna
oñez etortzeko,
baloria zutenak
ordena jartzeko.
Balitz pagatzeko,
pronto kobratzeko,
dunari kentzeko;
zeñek du galtzeko?
Petardua diruri
askorentzako.

3. Basarriyan eztago
ainbeste otz bero,
egiña baliatzen
utzi ezkeru;
errikuak bezela
zenbait forastero
ola mantentzen dana
bada onezkero.
Ezagutu ezkeru,
artu erreparo,
aitortu aguro,
begiratu gero;
argitasun oberik
eztek espero.
4. Porru ta espeziyak (1),
biar dan berdura,
benta libre danian
merke eldu da:
ostatura bezela
pobre ingurura,
oteletara igual
leku ondradura,
norbaiti burura
zitzaion modura.
Orain berriz dura,
zertako da mura?
Nun da lengo aitonen
lege on ura?

(1) Bertso-paperak: *Porruta tespeziyak*.

5. Egazti ta arrautza,
aza ta esnia,
famelirako oso
txarrak ezta;
babarrun da patata,
sagarra bestia,
jan-gauza klase dana
dator Donostia.
Gure ajustia
merke erostia;
kanpuan kostia
nola dan trixtia,
posible ezta zenbaiti
erakustia.

6. Saltzen dabillenaren
ordenamentuba,
garbitasunerako (2)
mandamentuba,
urtian bi pezeta
txaparen kontuba.
Ori bakarra ezta
preziyo altuba;
beste mandatuba
gaizki moldatuba,
nola sobratuba,
ezin logratuba;
badago zeñetara
begiratuba.

(2) Bertso-paperak: *srgabitaue nerako*.

7. Bei esnedun bakoitzak
—ordena polita—
aparte ibiltzeko
bere marmita;
urrutiyetatikan
goiz erakarrita,
galtzeko're bildurtu
garbi ekarrita.
Irabazi naita
kalterako gaita,
gauza txarra baita
orlako enbita,
abuso geiegiya
ezta ongi-ta.

8. Ur puxka batek eziñ
esnerikan galdu,
beste sendogarririk
ezpaldin balu;
gradubak ortarako
litezke utsaldu (3),
txarrak ixuri eta
ona dana saldu;
kulpa dunai eldu
ta utsikan bialdu,
gutxi urrikaldu,
kopeta itzaldu;
bildurrak maleziya
kentzen ez al du?

(3) Bertso-paperak: *litezke osaldu*.

9. Lau egunian ziran
bertan maleziyak,
ixilik eta klaro
egiñ-aziyak:
leku desiértotik
tajuz erosiyaq,
plazan manejatuta
saltzen ikasiyaq;
esne itxusiyaq
daude ikusiyaq,
kolorez nasiyaq,
naspilla biziyaq;
turbiatubak ziran
oiek guziyaq.

10. Zarrari aditzen niyen,
gazia nitzala,
orlako naspillarik
libre etzala.
Uste det gaur askori
ondo deritzala,
naiz deretxoz kargatu
Castilla'n bezela,
merkatzia ala
inposible dala.
Zenbaiten itzala
ezta serbitzala.
Kulpantiak beretzat
jaso ditzala.

11. Ixteriyak jartzia
azulejuakin,
zer aurreratzen degu
lana orrekin?
Itxurak egin nai ta
kontuetan zikin,
ez jateko on diran
lau ankakuakin,
baizik bikuakin
eta flakuakin,
oien lujuakin
edo jokuakin;
okertzen errezago
orlakuakin.

12. Zenbait mendi ondotan
egiten dan lana,
nolanaita ezin galdu
litekiana.
Biziyorik txarrena
dator guregana:
bata bestien onik
ezin eramana.
Jana ta erana,
biartzen gerana,
kanpuak emana,
neke gabe dana,
au da aberatsenak
uste dubana.

13. Ikulluban danian
zekor bat azitzen,
gatza bota baño len
dago gazitzen.
Probatu gabekuak
zer daki bizitzen?
Au etzaio zenbaiti
adierazitzen.
Zer da ikusitzen?
Pentsuba erositzen,
ezpadu luzitzen
dago padezitzen;
sortu biarrak gaitu
estu-azitzen.

14. Lore ederra franko
zabaltzen du intzak,
ori bakarrik eztu
nekazaritzak;
landare ona asko
galtzian ekaitzak,
alkargana biartzen
eztira arkaitzak.
Zeñek bere gaitzak
fameli bakoitzak;
urrutiko itzak
aldian zikoitzak;
etortzen dira gauza
penagarritzak.

15. Destierroko balle
trixtia onetan
ezin konpondu gera
geren lanetan,
trata-birian eta (4)
artu-emanetan,
engañiyua franko
bizi geranetan,
naiz euskaldunetan
ta igual denetan;
ari naiz benetan,
gaur nago penetan,
etsaiak daudelako
aldamenetan.

16. Gizonik jatorrenak
dira kastigatzen,
nor bere jeniyuak
gaitu tiratzen.
Gaiztuaren muturra
zalla da jiratzen,
ikasi biar degu
zorrotz begiratzen,
alkar segurutzen;
ezkera dudatzen
zaiona pegatzen
nola dan geratzen;
denboraz jakingo da,
kontsideratzen.

(4) Bertso-paperak: *trata burrian eta*.

17. Duenak eske eta
eztutenak pobre,
alde guzietatik
tiraka daude;
buruz giyatu faltan
zenbait kantidade
alperrak mantentzeko
botatzen dirade.
Bizitzeko trebe
zaleturik gaude,
dakiyena jabe
egitia obe,
esklabuak bezela
ibilli gabe.

18. Osatuko bagina
jende menoriak,
arrazoi naturalak
dira guriak;
alkarri egindako
txarkeri legiak,
oiek dira aziyo
proetxu gabiak.
Lagun zar neriak,
zer dakar fediak?
Itzak ateriak
mantendu beriak;
beti errespetatu
igualdadiak.

19. Donosti inguruko
etxe ta erriyak,
zertarako ditugu
moda berriyak?
Paper euskaldunetan
daude ezarriyak
kondiziyo batzuek
txit ondo jarriyak.
Orain basarriyak,
daude igarriyak,
txiki ta larriyak (5),
erne belarriyak,
utzi ditzagun bide
kaltegarriyak.
20. Astigarra ta Altza,
Oiartzun da Irun,
ta beste erri asko
nola dauzkigun;
Usurbil da Lasarte
alde genauzkigun,
Andoain ta Ernani (6),
oiek bezin bigun.
Zenbatek nai digun
gutxi genekigun,
batek esan zigun
zer kariño digun,
gizon onak fabore
jarri zizkigun.

(5) *Ta* ori bertso-paperak ez du, eta moldiztegiaren utsegiteren bat izango dalakoan, gerok erantsia da, neurria osatzearren.

(6) Berdin, *ta* ori guk erantsia.

21. Berriz amabi urte
aundiren buruan
gauzak berritu dira
lengo moduan.
Gizon jakintsun oiek
beren enpleuan,
kortian itzegiñak
zer lege dagan;
gaude esperuan,
oien anparuan;
premiya zeguan
ta eduki goguan,
bizi gaitezen pake
obiaguan.

* * *

Erdal egunkariak oporketa onetzaz zer esan zuten ikastearren, Donostia'ko *La Voz de Guipúzcoa* eskatu genduan. Aurreko eta ondoko egunetan ere mintzo da, baserritarrak esnerik ekarri nai ez dutela-ta; baiñan Abenduaren amarraren gertaeraz onela esaten du biaramonean:

EL ASUNTO DE LA VENTA DE LA LECHE

«Como estaba previsto y anunciado, ayer estalló el conflicto provocado por unos cuantos agitadores y embaucadores de los «caseros», a quienes utilizaron moviéndolos desde detrás de las cortinas, para fines políticos o particulares. Que de todo hay.

Habían dicho los caciques a los «caseros» y «caseras» tales cosas, falsas en absoluto, que muchos de los primeros se dispusieron a impedir, hasta por la violencia, que las mujeres trajesen al mercado no sólo leche, sino hortalizas y frutas, y muchas «caseras», atemorizadas, dejaron de venir al mercado. Se notó que ocurría casi en la totalidad de los vendedores de Hernani, Astigarraga, Lasarte, Usúrbil y Andoain, o sea donde tienen su mayor influencia los «jaunchos».

Vinieron casi en masa, aunque acobardadas y temerosas, las vendedoras del valle de Loyola, Oyarzun, Rentería y Pasajes.

Las autoridades habían tomado bien sus precauciones. Fuerzas de la guardia civil, miqueletes, seguridad y vigilancia estaban apostadas en las carreteras en sitios estratégicos, pero aun cuando impidieron muchas coacciones, no pudieron impedir las todas, y en algunos lugares los exaltados pudieron derramar al suelo algunas cantimploras de leche. Pero las vendedoras que llegaron a San Sebastián, se convencieron de que no tenían que temer nada absolutamente, y después de servir a su clientela —que no lo olvidará— se fueron a sus casas con toda tranquilidad.

Estas vendedoras fueron las primeras propagandistas en favor de la normalidad, y es de esperar que hoy vengan en mayor número, para lo cual tendrán todas las garantías deseables.

El alcalde accidental, señor Navas, aún cuando el conflicto era mayor de lo que se esperaba,

no se amilanó y le hizo frente resueltamente. De fuera de la provincia hizo traer cuanta leche natural pudo venir y además ordenó al Laboratorio químico municipal preparase leche condensada, llegando a reunir unos cuatro mil litros.

...Hoy, entre nueve y diez de la mañana, se espera la llegada de varios camiones automóviles procedentes de Vizcaya y Navarra, y en los cuales vendrá toda la leche que los comisionados que el señor alcalde envió ayer, hayan podido encontrar.

* * *

Las autoridades han adquirido la certidumbre de que este movimiento ha sido provocado por gentes sin conciencia que no han vacilado en buscar un conflicto de carácter grave para satisfacer bajas pasiones, amparándose en estos pobres «caseros» a los cuales van a perjudicar grandemente.

Valiéndose de engaños; diciéndoles que el Ayuntamiento les cobraría dos pesetas por cantimplora o marmita y les fiscalizaría las cuadras y les rechazaría las vacas caprichosamente, consiguieron ayer que no viniera la mayoría al mercado. Pero no contaron con una segunda parte que para la gente del campo —¡ a los que tratan de proteger!— tiene una importancia enorme. Productores de otras regiones próximas, pero que nunca habían venido con sus productos a San Sebastián, están aprendiendo el camino de nuestro mercado, y, dados los elevados precios a que vendían los habituales proveedores

—*hoy en rebeldía*—, se encuentran con que aun vendiendo más barato obtienen una bonita remuneración, con el consiguiente beneficio para el público.

...La autoridad gubernativa detuvo ayer, acusados de ejercer coacciones, a Domingo Carrillo Gorrochategui, candidato «popular» derrotado en las últimas elecciones municipales por el distrito de Atocha, uno de los rurales; José María Larburu (Trancacho) de Urnieta, y Juan Antonio Echeverría y Sebastián Yarzábal, ambos de Rentería. Estos cuatro detenidos han sido puestos a disposición del Juzgado de instrucción, y de sus detenciones tiene también conocimiento el señor Fiscal de la Audiencia.»

* * *

Lerro oiek irakurritakoan, egia esan, arrituta gelditu giñan. Egunkari ori errepublika-zale izanik eta oporketa au erregeren denboran getaturik, baserritarren alde mintzatuko zala uste genduan. Baiñan batekoz bestera: itz onik ere ez nekazariantzat.

Egunkari orrek sasi-piztutzailletzat dauzkan oietako batzuk, Alkain'en liburuan ere aitatzen genituan. Baiñan *La Voz de Guipúzcoa*'k ez du Alkain'en izenik agertzen, ura ere Donostia'ra eramán baitzuten eta iru egunean itzalean euki.

BERTSO BERRIAK

.....'EK (1) BERE ASUNTOARI JARRIAK

Urterik gabeko amasei bertso auek, *Imp.* «*Urdaneta*». - *Villafranca* moldiztegiak atera zituan argitara.

Ormaiztegi'n jaso genituan guk, ango baserriren batetik, bertako Etxaburu'ko Bizente Mujika'k bitartekotza eginda.

Baserri batetik olloak faltatu dira. Baserri-tarrak mutil baten errezelua dute. Pareja bat —guardiazibilletakoa noski, olakorik esaten ez bada ere— mutillarengana dator, besteak salata.

Baiñan ongi ateratzen da, eta ondoren bertso auek jartzen ditu, edo bertsolariren bati jarri-arazten dizkio.

Geren oiturari jarraituz, izen guziak kendu egin ditugu.

(1) Izena eta abizena.

1. Bertso berriak jartzera nua
neronen asunto bati,
eta zertati izandu deran
aierazitzeagaiti;
kulparik bage zenbait personak
disgustoa du nunaiti,
lasatzen naizen saia bear det
gure Jaungoikoagati.

2. .... det apellidua,
.....izena,
..... 'ti ..... arte
soltero bizi naizena;
zer pasa zairan orra nik emen
esplikazio zuzena,
motibo gabe ondra kentzea
nork ez du izaten pena?

3. ....'ti ollo batzuek
egin zirala faltatu,
sospetxa berriz neregana
ote nitun arrapatu;
pareja batek besterik ezda
ni deklarazioz artu,
baño ez dute mantxa zikiñik
nere artean topatu.

4. Lixerreri txar orietatik
 Jainkuak libra nazala,
 sospetxa ori egin duenak
 baute kopetan azala;
 baldin kulparik izandu banu
 seguro neukan itzala,
 goierritarrak, sinistu gero
 besten bat lapurra zala.
5. Zenbait personak iñorengati
 miztoa lijero autikan,
 naiz dala gezur igoal egi
 itz egin bear betikan;
 ez dakinari txit komeni da
 erakustea praktikan,
 oiengandik doble kreitu badet nik
 pobre biziagaitikan.
6. Pareja orrek estu artuta
 eman ziraten trantzea,
 baño ezagutu ninduen azkar
 izketan edo antzea;
 esan ziraten: «Artutzen degu
 zurekin konfiantzea,
 iñola ere ollo oriek
 ostutakoa etzea» (2).

(2) Bertso-paperak: *ostu zacoa etzera*.

7. Pareja orrentzat gorrotorikan
 nik ez dadukat batere (3),
 sospetxa iñork eman ezker
 ortako jarrita dare;
 persona oiek para nai zuten
 nere kondukta dotore,
 projimoarena azkar azaldu
 berak txarragoa baukea're.
8. Sospetxa zeukan famili orrek
 kasi du sorgiñen fama,
 iru laguntxo bizi dirade:
 aita, semea ta ama;
 lau arrobati ez da pasako
 pisu geiena daukena,
 esposizioa ateratzeko
 ai zer personaje ona.
9. Arrazoiz-ta nik jarriko ditut
 iruko orrek mereziak,
 orain bi urte izan zituzten
 izugarritzko auziak,
 etxean zituen igar-eziak
 gastatu arte guziak;
 orain eskeleto egiñik daude
 egarri eta gosiak.

(3) Bertso-paperak: *nic ez daucat batere.*

10. Baldin merezi bazituzten da
jartzen dizkiet ederrak,
oek leitzean ..... 'tarrak
gingo dituzten farrak!
Matsaill-ezurak bistan dauzkate,
lepaitzekiak melarrak,
nezesidadez berak zeuden
jateko ollo-iztarrak.

11. Beartutzean egiten nien
al dan guztia launtzea,
askotan berak gizon-bildur da
entregatu're etxera;
aizkenean sospetxa ori
biraldu dit pagatzera,
beste batean beartuta're
ederki portatu zera.

12. Gauza ontara beartutzerik
asko ez nuan nik uste,
bertso oekin kantari noa
gau t'egun jai eta aste,
Gipuzkoa dana korritu arte
etxe, plaza ta erbeste;
zuek mereziak oetxek ziran da
oraiñ or konpon zaitezte.

BERTSO BERRIYAK

(BASARRITARRAK DIYO EZIN DALA BIZI)

Bertso auek, gutxienez bi alditan argitaratuak dira, eta biak bertso-paperetan.

Itxuraz beintzat bietan zaarrena dan pape-ra, puskatuta dago; erdia falta. Bertso auek ditu: 1, 2, 6, 7, 11 eta 12'garrena osorik, eta 3, 8 eta 13'garrena erdizka. Moldiztegi-izenik ba ote zuan ezin esan, falta dan puska beeko barrrena baita. Ez genduan idatzi paper ori noren eskutik eldu zitzaigun.

Bigarren bertso-papera, bi tokitan arkitu genduan, eta bietan osorik: Oiartzun'en, Altzi-bar'ko Olalde baserrian, Kaskazuri bertsolariaren illoba Jose Anjel Sarasola Urbieta zanaren eskutik; eta Usurbil'ko Egiluze baserrian, bertako Feliziano Aizpurua'ren bitartez. Paper onek moldiztegi-izenik ez du; eta aldaketarik ere ez, aurreko paper puskatu orrek dauzkan bertsoetan beintzat.

Egillearen izenik ez da ageri, eta ori somatzeko biderik ere ez. Noiztsu jarriak diran esatea ere ez da erreza. Ganadua merkatu omen da, pentsua garestitu, eta baserritarra ezin bizi. Ori da gaia, eta ortik, aspaldi ontan nekazarien egoera orixe baita, ezin ba argibiderik atera.

Baiñan bertso-paper oiek, letraren itxuragatik-eta, ez dute oso zaarrak ematen. Berdin izan ditezke gerra baiño lentxeago edo ondorenean jarriak.

Bigarren izenburu ori, gerok erantsia da, bigarren bertsoetik artuta.

1. Bertso berriak jartzeko
artu det iria,
esplikatubaz ondo
asunto guria;
gai ona daukat baldin
banu poderia,
eskatutzeko degun
arrazoibiria,
Diputaziyua edo
gobernadoria.

2. Basarritarrak diyo
ezin dala bizi,
ganaruba zergatik
dun merkatu-azi;
arakiñak e ortik
nai due irabazi,
azienda eziñ berriz
kosta gabe azi,
piska bat laguntzia
ez al du merezi?

3. Pensuba garesti ta
ganaruba merke,
basarrikuak badu
franko desuberte;
kejatutzen jendia
asi da fuerte,
diputaziyora eman
biar dala parte,
desorden ori ondo
arreglatu arte.

4. Jende nekazariya
da kejatu-antxa,
garbitu biar dala
desordenan mantxa;
irabazi ezinda
esperantza motxa,
au da basarritarrak
nai lukian martxa:
pensuba bajatu edo
azienda altxa.

5. Basarriyan nekatzen da
ganaruba azitzen,
galantziya bestentzat
du irabazitzen.

Nola ezta kostako
orrela bizitzen?

Ez bada pensub'ori
bajatu-azitzen,
jende nekazariya
beti padezitzen.

6. Nekazariyak eztauka
lanerako pozik,
bestek kendutzen dizka-
lako irabazik;

aziendak eztauzka
kosta gabe azik,
pensuba garesti ta
merkatu nai ezik,
orretxek kejavu'itu
basarritar guzik.

7. Ganarub'au azitzen
zenbat'an kostia,
pensubaren preziyua
asko du ikustia.

Ain da penagarriya
galtzen ikastia,
damu izango due
bajatzen astia,
bat beziñ altu jarri
biar da bestia.

8. Merke ematen badu asko
kosta ta azita,
berriz e geldituko da
gutxi irabazita;
almazenajia altu
preziyo guzita,
pobria eztiteke
orrela bizita,
bañan bai pensub'ori
bajatu-azita.

9. Preziyua merke bada
ganaru batena,
pensu garestitikan
nola eman jatena?
Galtzeko tratabiriak
ematen du pena,
konsentimentu izango
balitz norbaitena,
au da basarritarrak
desio dutena.

10. Basarrikua arkitzen da
nekatu ta triste,
eziñ egin duelako
beretzat aimeste;
danok berriz ortik biar
erri ta erbeste,
gezurrezko obra danik
ori eztet uste,
beragatikan gatoz
borondate eske.

11. Arakiñak nai dun'eiten
badu eskutikan,
gure artian faltako
ezta disputikan;
almazenerua da
berriz bestetikan,
azienda ezin azi
pensu garestitikan,
gizon pobria libre da
aberastetikan.

12. Pensubaren preziyua
eztu nai eratxi,
basarritarrak ezin berriz
altura iritxi;
merke eman baño naigo du
almazena itxi,
ala ganarubak eztu
biar aña txitxi,
bai illia azi-antza
eta mami gutxi.

13. Au da pensu-zalien
operaziyua:
garesti salduzkeko
due apiziyua,
diruba enbolsatzeko
artepiziyua;
ezpazaie kejatzen
diputaziyua,
pobria txupatzeko
ze opiziyua!

14. Arakiña tratura
eztjua erua,
presko erosteko ta
saltzeko berua;
bestiaren modukua
almazenerua,
berak nai dun prezিয়uan
saldu jenerua,
basarritar gaxuak
au paraderua!
15. Gaubeko beatzik arte
asi goizian da,
lanian saiatzen da
egun luzian da;
basarritarrak daki
nola bizi'an da,
ta orain berriz bajatu
zaku azienda,
gutzaz aprobetxatzeko
egongo zian da.
16. Despreziyu oni beira
biyotza zat bete,
arreglatu biar da
ori nolabait e;
Zeruko Aita Eternua,
errukitu zaite,
ezpadegu biar orren-
beste borondate,
esan diteke alkar
eztegula maite.

BERTSO BERRIAK
TXIRRITAK IJITUARI
ATERATAKO SOÑUAN

Amar bertso auk, bi adiskidek emanak ditugu: Tolosa'ko Antonio Lakuntza zana eta Donostia'ko Aiete'ko Sebastian Salaberria.

Morroi batek, baserri batera joan eta pasa dituan istilluak adierazten dizkigu.

Moldiztegi-izenik gabeko bertso-paper bat da. Baiñan seguru aski, letragatik-eta, Errenteri'ko Makazaga'renean inprentatua izango da.

Obe bearrez, iñoren lotsak berritzeko asmorik ez baitegu, izen guziak kendu egin ditugu.

Izenburuak, bertso auk zein doñutan kantatu bear diran esaten digu. Doñu ori *Auspoa*'ren 103-104'garrenean arkituko du irakurleak, 63 orri-aldean.

1. Bertso berriak jartzera nua
guzizko borondatian,
gauzak ez tira manifestatzen
eskarmentatu artian.
Morroi juanda bizituba naiz
bereziziko nekian,
ze tripako miñ pasa ditudan
.....'n etxe batian.

2. Lendabiziko itzegin gendun
soldata txikin bi illabete,
gañeontzian ezin liteke
triparikan ondo bete.
Amabost egun poliki eta
gero arrautzak aparte,
juan banitzan e etxe ortara
ederki penatu naute.

3. Bi morroi eta neskamia,
illobak aldamenian,
etxe guziya umez beteta,
neroni bakarrik lanian.
Biar bezela segitzen nuban
modurik ederrenian,
zaku iriña're majo ustuzuan
San Antonio egunian.

4. Bi illabete pasatu ditud,
irugarrena igualtsu:
«Agindutako soldata ori
noiz ordaindu bear dezu?»
Ikusten degu elizara maiz ta
lagun projimuai peatu.
«Beste munduban gaizki zerade
pagatzen ez badirazu.»

5. Bost illabete pasatu ditut
.....'ko etxian,
sasoi ederra nuban artian,
eta gañera gayian.
Merienda ta apari ederrak
egiten giñun jayian,
paraguero ta eskaliak e
lo egiten zuten oyian.

6. Egun batian orren esana
beñere etzait aztuko,
muellia zeguan puskatuba ta
bear bezela jazteko.
Oriyek danak orla dirala
eze asko etzan jateko,
eran nai ezpanu esan ziraden
belarretara juateko.

7. Bertsuak jarri bear bezela
 kurioso ta suabe,
 neri peatu ziraden baña
 bai berari're dotore.
 Egiyak garbi paperian
 batere bildurrik gabe,
 emango dute Santageda'ko
 errian amistradore.
8. Kreditu ederrak, dudik eztana,
 zabaldu dituzu zartzera,
 ez nun pentsatzen orlako lanik
 izango zanik aurrera.
 Eskalientzat oiek obena,
 morroiarentzat tertzera,
 pobre jendeak maiteko zaitu
 ola portatzen bazera.
9. Orlako gauzik ikusi gabe
 iya berrogei urtian,
 orlako gauzak zabaldu dira
 taberna eta kafian.
 Nerekin zer moduz portatu zeran
 ..... etxian,
 orlako lanik etzan izango
 ondo pagatu bazian.

10. Guri tomate piskat emanda
berak mokadu gozua,
nai eztezula tribunalera
iñaziko'izut pausua.
Amargarren bertsuarekin
isilltzen dezu .....,
adios orain, ... ta
zuen .....

Bertso auk paperetik onera aldatzerakoan, moldiz-
tegiaren utsegin batzuek zuzendu ditugu. Paperean one-
la zegoan: Bertzo Banrrian jartzeranua; 2/1: Lendabi-
cico Azeguín guendun; 3/6: mudirik ederrean; 3/7:
saku oriñare majo ustuzuan; 7/4: bai berari dotore;
8/5: Eskalientzan oyeik obena; 8/6: morroyarentzan
tertzera; 8/7: pobre jendeak maitekoraitu; 9/3: orla-
ko gausak zabaldira; 10/1: guri tomate piskat emande;
10/2: berak mokadu gosuak.

(1936)

BERTSO BERRIYAK

..... ETXEARI JARRIYAK (1)

Amabi bertso auek, *Imp. Macazaga - Rente-
ria* moldiztegian eman ziran argitara, eta Tolo-
sa'n jaso genituan guk, bertako Isidora Moko-
roa'ren eskutik.

Auzi baten berri ematen zaigu sail onetan:
Bizkai'ko erri bateko baserri polit bat nori to-
katzen zaion.

Olakoetan oi degunez, iñoren leengo lotsak
berritu bearrez ez baigabiltz, izenak kendu eta
utsuneak puntuz bete ditugu.

Gerra-urtean jarritako bertsoak dira. Beste
zalaparta aundi ura asi zanean, txikiagoko au
ederki aztuko zan.

Bizkai'ko gertaera izanagatik, bertsoak Gi-
puzkoa'ko euskera dute. Probintzi onetako ber-

(1) Etxearen izena.

tsolari batengana etorriko ziran bertsoak jarri araztera.

1. Milla ta beratzi eun da
oi ta amaseiko urtean,
bertso berriak jartzera noa
Euskalerriko partean;
.....'tikan urruti gabe (2)
baserri polit batean,
zer pasatu dan esan bear det
parientian artean.
2. Koñata ta gu bizi giñaden
lenago baserri baten,
motibo gabe asi zan ori
nigatik gaizki esaten:
gu gabiltzala berari gauzak
ostutzen edo lapurtzen,
gauz orrengatik egin genduen
..... etxetik irten (3).
3. Uste det ori ez dagoala
burutik ondo jantzia,
begien bistan erakusten du
berorrek esperentzia.
Lapurrak gerala guri esanda
nork artu pazientzia?
Andre orrek bañan garbiagoa
daukagu kontzientzia.

(2) Erriaren izena.

(3) Etxearen izena.

4. Bere aita eta gizonarekin
..... etxean bizitu (4),
guk andik irten genduenean
oso zegoan kontentu;
gizonari ta aitari gero
Jainkoak zioten deitu,
aiek iltzean eta bakarrik
semetxoakin geatu.
5. Semea ere mundu onetan
bizi zan urte gutxian,
aren suertea ere izan zan
oso estadu tristian;
eriotzea nola izandu zan
esan bear det itz bian:
deskuido batez amak il zuan
alper-arrien azpian.
6. Umildadean joan nitzan ni
koñata orren aurrera,
etxea nola tokatzen zaigun
aditzera ematera;
errespuesta eman ziraden
lotsa gabian antzera:
«Au nere aitak paga zuan da
zuaz nai dezun tokira.»

(4) Etxearen izena.

7. Andikan laister geatu zan
jueza enteratuta,
baita gañera koñata ere
paper txiki bat letuta;
abadia ta abogadua
defensarentzat artuta,
dotore samar etorria zan
burua ondo orraztuta.
8. Lendabiziko pleitua emen,
bigarreanean Burgos'en,
bide oietan pezeta batzuk
gastatu egin ginduzen;
umildadean ibilli balitz
emakome ori zuzen,
juezetara joan gabe gauzak
arreglatuko ginduzen.
9. Egun batean don Balentin nik
bidean nuan topatu,
esan ziraden diferentzia
bear dala erdibitu;
sei milla duro ematekotan
egin giñan arreglatu,
esan gentzake bigarren aldiz
degula etxea pagatu.

10. Jendeari nik emango diot
egiakin aditzera,
gezurrarekin ez nijoia ni
projimorikan galtzera:
alargun ori joan liteke
oraindik esposatzera,
merketariak izango ditu
sei milla duron pozera.
11. Letra batzuek egin ditut nik
pluma eskuan artuta,
baita gañera arrazoiak ere
ederki samar neurtuta;
bertsoak jarrigaitik ez dezu
kondutarikan galduta,
gizon berria billauko dezu
notiziak zabalduta.
12. Paper onetan amabi bertso
egin ditugu paratu,
baita gañera bear bezela
pasadizoak kontatu;
gusto duenak egin lezake
irakurri ta kantatu,
nai dezunean bueltak atera
ez bazerade kontentu.

BERTSO BERRIYAK

(OSO TEATRO POLITA)

Amabi bertso auek, *Imp. Macazaga*. - *Rentería* moldiztegian argitara emandako bertso-paper batetik ditugu. Paper ori, Makazaga'renean bertan eskuetaratu genduan.

Iru lagun egurretara beor batekin joan eta bueltakoan zer gertatu zan kontatzen digu sail onek.

Urterik etzaigu esaten. Baiñan paperak eta moldiztegiaren letrak ez dirudite oso zaarrak. Errepublikaren denborako bertsoak izango dira, eta bearbada gerraren ondorengoak.

Egillearen izenik ere ez da iñun ageri. Baiñan, oso oker ez bagaude, bertsolaria oiartzuarrak da: *zolo*, *eguntalako*, *jotetik*, *genazke*, *txistoka* eta abar esaten du, eta oiek Oiartzun'go izketa-moduak dira.

Bertso-paperak, *Bertso Berriak* beste izenbururik ez, eta bigarrenengo ori, gerok erantsia da, lenengo bertsoetik artuta.

1. Bertso berriyak jartzera nua,
badet oinbeste kortesi,
pasadizo bat esan biar det
iñork nai badu ikasi;
egun batian egurren billa
geren bior eta guzi,
bueltakan oso teatro
polita degu ikusi.

2. Gure biorra aundiya da ta
ni jarri nitzan gañian,
pentsatu nuan: «Au juango dek
beste txiki oi gañian» (1).
Guk pentsatutzen ez genduela (2)
loi-zolo aundi batian
sartuta bertan gelditu zaigu
bide guztiya betian.

3. Nolabait ere altxa genduan,
abiya giñan etxera,
andik aurrera neoni zutik
gizon formalan antzera;
aurrexigo berriz erori
bueltaken goitikan bera,
elkarri itz au esan geniyon (3):
«Noraño juan ote da?»

(1) *Gañian* bi bider puntuan, poto beraz. Baiñan bigarrenkoa ez al da *beste txiki oik añian* izango?

(2) Bertso-paperak: *guk pentsatzen ez genduela*.

(3) Bertso-paperak: *elkarri itza au esan geniyon*.

4. Alegrantza bat eman diate
kanta abekin doñuak (4),
orduan etzan broma aundirik,
tente genauzkan muñuak;
goitikan bera eroritzeko
arrek dauzkan enpeñuak,
egur tartian atera ditu
eguntalako soñuak.

5. Linterna artu lagunak eta
abiyatu naiz atzetik,
irristatu ta goitik beraño
lendabiziko pausotik,
Jaungoikorikan ikusten etzan
alako tarte batetik,
gaur pezta bat emango nuke
arren ederki jotetik.

6. Ni ala joaten ikusi eta
lagunak etziran mugitu,
esan nioten: «Leku txarra dek,
ortik poliki abitu.
Martxa aundiya artu ezker
ezin liteke gelditu,
gau illunian paraje ortan
korajiak biar ditu.»

(4) Bertso-paperak: *kanta abekin doñua*.

7. Beraxiago jua ta ura
animaliyan postura,
oso estraño antxe zegoan
enbor zar baten modura;
al zan bezela zuzendu gendun
arri baten ingurura,
esan genazke bigarren txandan
jaiua dala mundura.

8. Ain leku txarra eta illuna
ikusí genduenian,
esan genduan: «Alfer-alferrík
asíko gaituk lanian;
orain baño aisago altxako degu
eguna asten danian,
bitarte bertan egongo gera
trankilidade onian.»

9. Ondorenean beste gauza au
esan geniyon elkarri:
«Orretarako beste lagun bat
biar genduke ekarri.»
Bi lagun bertan gelditu giñan,
bestia etxera etorri,
postura artako gaurik ez diyot
desiatutzen iñori (5).

(5) Bertso-paperak: *desiatzen iñori*.

10. Egiyak ondo esplikatzeko
baneuzkan esperantzak,
ango orduak eta minutuak
ez dira izandu motzak;
alde batetik txistoka zeuden
gau-beliak eta ontzak,
bestetik berriz, au okerrena,
iya ill giñaden otzak.
11. Gure laguna ibilliya da
esan duenez galduta,
bide zuzena zuelakuan (6)
okerrekuan sartuta;
errez ez baña nolabait ere
etxera allegatuta,
goiz alderako jua zitzaigun
beste mutill bat artuta.
12. Eguna asi zitzaigunian
altxatu degu biorra,
utsik etorri giñan etxera
bertan utzirik egurra;
gure orduko biajia ez da
izandu oso laburra,
bertso berriyen errematiak
auxen du azken agurra.

(6) Bertso-paperak: *bide zuzenak zuelakuan.*

(1933)

BASERRITARRAK ALKARTU

Sei bertso auek, *Argia* astekarian argitaratu ziran, 1932'eko Iraillaren 25'an. Firma ere badute: *Atxubiya*. Izengoitia izango da noski. Galdezka saiatu bagera ere, ez degu beraren argibiderik inñun atera: nor izan ote zan alegia.

Bertso auek, garai artan modan zebillen garbizalekeriaz kutsatuta daude. Zori onez, bertso-laririk geienak zentzuz jokatu zuten eta etzioten aize berriari on-iritzi. Ori zala-ta aien euskera mordollotzat jotzen zan. Gaur, berriz, garbienetako bat berak dutela, askok eta askok aitortuko luteke. Ez ordea bertsolariak leengo bidetik zearkatu diralako. Urteak erakusten dituzten komeriak!

Sail onek, baserritarren alkartu-premia garbi azaltzen du, eta orretarako dei bat egiten. Errepublikadenboran, lan asko egin zan asmo ori aurrera eramatearren. Euskal nekazarien bizikerearen agergarri izan nai duan liburu onek, orren berri ere eman bear zuan noski. Orregatik azal-

tzen ditugu bertso auek emen, oso itxurazkoak ez badira ere.

Ekiñaldi oietan, oso gogotik saiatu zan Andoain'go Merdillegi baserriko Jose Inazio Etxeberria bertsolaria zana. Bertso-sail batzuk ere argitara eman zituan *Argia*'n gai orretzaz. Baiñan aren bertsoak, danak batera argitaratuko ditugu.

1. Olerki batzuk abestutzeko
gaur artu detan aldia,
anai ta arrebai esango dizuet
nik dakitadan pixkia;
basarritarrak, entzun zazute
gaur nik egindako deia,
nik gaur eskatzen dizubetena
guziok alkartutzia,
basarritarrok izan dezagun
gere gauzan jabetzia.

2. Basarritarrok lurperaturik
egon gera orain artian,
euskotarraren askatasuna
ikusi degun artian.
Basarritarrak lana eginda
agintariak kalian,
naiko zitalkeri egin digute
oraindañoko artian,
eta aurrera ein ez dezaten
danok alkartu gaitian.

3. Basarritarroi areriyok
agertzen zaizgu nunaitik,
Udal-erri, Aldundi eta
berdin Jaurleri aldetik;
zerga edo kontribuzioa
edozer gauz utsagatik,
isunak berriz nunai eta noiznai
edozer uskerigatik,
amaika alper elikatzen da
basarritarran lanagatik!

4. Basarritarrai dei maitekor bat
eiten dizutet serio:
maitetasun bat geure artian
jartzia-arren propio.
Basarritarra ez dala ezer
kakanarru askok dio,
biar bezela bere izakerai
ondo beituko balio,
basarritarra ausiko duan
kaletarrik ez da jaio.

5. Ezer gaizkirik jarri ba'izutet,
anai maitiak, asketsi,
baña basarritar guztiok
geure alderdiai eutsi;
baña kaletar jauntxuen esku
gure konturik ez utzi,
aurretik labankeri asko ta
atzetik lagundu gutxi,
gure lanaren bitartez dabiltz
ogeitatik emeretzi.

6. Izparringian abesten ai naiz
baserritarren aldetik,
bazkun eder bat jarri nai nuke
gaurko onetan bertatik,
beste guzien gain izateko
eta indartziagatik,
baserritarrak bere jabetza
izandu dezan nunaitik.
Agur guziori biotz-biotzez
Atxubia'ren partetik.

Atxubiya

(1956)

BASERRITARREN AZKEN URTIAK IPARRAGIRRE

Amabi bertso auek, moldiztegi-izenik gabe-ko paperetan atera eta zabaldu ziran. Noren es-
kutik jaso genituan, ezin esango degu, apuntatu
ez genduan egin eta.

Izenburuak, egillearen abizena esaten digu;
izenik ez, ordea. Baiñan ori somatzea oso lan
erreza izan degu.

Bertso auek, Errenderi-Oiartzun aldeko iz-
kera dute. Alderdi orretan bi Iparragirre eza-
gutzen ditugu, Añarbe'ko Patxi eta Xanti
anaiak, biak bertsolariak. Patxi Oiartzun'go Al-
tzibar'en bizi baita eta Xanti Eskoriatza'n, Pa-
txirengana joan giñan.

Bertso auek Xantik jarriak zirala esan zigun,
eta beste zenbait argibide ere jaso genizkion.

Xanti soldaduzka kunplitzen zegoan. Donos-
tia'ko Ulia-mendi'ko arkaitzetara gabez eta itxa-

soz kontrabandoa sartzen zala-ta, soldadu-mor-doxka bat ekarri zuten, guardia-edo egitera. Xanti ere bai tartean. *Asistente* bezela egon zan, eta ortik lizentziatu zuten. Eta bertso auek antxe jarri zituan, Uliamendi'n.

Urte aietan, piñu asko ta asko sartu zan euskal mendietan. Mendi-baserrietan, berriz, kamiorik ez, esnea ateratzerik ez eta ardiak izaten zituzten. Ortik ornitzen ziran. Baiñan piñuak irabazbide ori erabat galdu. Multa izugarriak ematen omen zituzten, ardiak piñudietan arrapatuta.

Ori zala-ta, Oiartzun'go Balentin Otxoteko bertsolaria zanak bertsoak jarri zituan: *Auspoa* 115, 117 orri-aldean.

Mendi-baserriko semea izaki Xanti Iparra-girre ere, Añarbe'koa. Piñu beltza ezin, ba, begi onez ikusi, eta berak ere bertsoak jarri.

Seigarren bertsoan, piñuak «juan dan ne-guak igartu ditu» esaten du. Urte artako Otsaillean orma ikaragarriak egin baitzituan, eta piñudirik geienak otzak gorritu eta galdu egin ziran. Beste bertso-sail bat ere bada orretzaz: *Auspoa* 39, 29 orri-aldean.

Baserriaren etorkizuna oso illun ikusten du Xantik bertso auetan. Azken urteak dirala esaten digu. Berak bearbada etzuan orduan orrela pentsatuko. Baiñan bere jaiotetxeak ere azken urteak zituan. Añarbe baserri ori etzuten, ordea, piñuak galdu. Aren azkena nola izan zan eta zerk ekarri zuan, laixter ikusiko degu.

Azken bertsoak oar txiki bat egin bearra dauka. *Acróstico* bat da. Egillearen anai Patxik

esan artean, gu ez giñan oartu ere egin. Alegia, lerro bakoitzeko lenengo letra artu eta goitik beera irakurrita, egillearen izena degu: Santiago. Beraz, izenburuak abizena, eta izena ortxe izkutan.

1. Milla beatzireun berrogei ta
amaseigarren urtian,
bertso berriyak jartzera nua
Gipuzkoa'ko partian;
sentimentuak ipiñitzera
nijua paper batian,
ez dakitenak ikasi dezaten
gu bizi geran artian.
2. Ez dan gauzikan esateagatik
nere ustez ez naiz asi,
iñori kalteik ein gabetanik
nai nuke adierazi,
gu menditarrak aspaldi ontan
zer moduz geraden bizi;
baserritarrak geien kastiguk
nunbait genitun merezi.
3. Mendiko izaiera galduxe da ta
kalian ezin biziya,
lezakienak oraindik badu
gomeni zaion guziya;
gu langilliak eskerren orde
burla deu irabaziya,
kastigu onen mendin bizitutzeko
artzagun pazientziya.

4. Askotan entzun izandu degu,
gañera ikusten diranak:
jan eran faltik ez dadukala
naiko dirua duanak;
bañan baserrin ez bada egiten
kalian eskasiyan danak,
au sinistatu lezake garbi
konsideratzen duanak.

5. Garai bateko aitona zarrak
gaur baleudeke bizirik,
zer kontatu izango luteke
lastima au ikusirik;
baserritarrak dijuaz eskapo
jaiotako etxiak utzirik,
mendiko izaiera betiko
galdutzen dala etsirik.

6. Len artaldia, orain piñua
posible duan guziyak,
obeto emateko esperantzakin
ganbiyun daude asiyak;
juan dan neguak igartu ditu,
ala ere ez gaude etsiyak,
ageriko da zer ekarko ditun
asarre eta ezin biziya.

7. Baserrin egin da zenbait gauza on
naiz eran eta naiz jateko,
piñu ortatik olako frutik
iñoiz ote da atêko?
Mendiko azienda dana galdu du
itz batian esateko,
orra zer adelantuak dauden
gauza merke izateko.
8. Begira zer ondoren dakarren
arbol au aldatutziak,
zeñi ez diyo pena emango
gauza ola ondatutziak?
Piñu tartian abandonatûk
nun-nai basarri etxiak,
parte bat dakar deretxuk eta
errenta altxatutziak.
9. Ez du errezki amor emango
zenbaiten afiziyuak,
beregana nola errenditzen dun
nor bere ofiziyuak;
baña ain dira neurri gabiak
eginta dauden aziyuak,
libertadiak bajatu dira
bañan ez kontribuziyuak.

10. Libertade gabe zenbat menditar
gauden gaur errendituak,
ez bizi bagiña garai batian
bezin ondo unituak;
amartatik bost baserritarrak
gaude ontan metituak,
orra zer lanak ekarri ditun
alkar ezin sufrituak.

11. Neketan sortu, lanpian azi
eta bizi sufritutzen,
baserriyan bear duenari
au etzaio faltatutzen;
eta guri nondik arrapatuko
beti daude pentsatutzen,
aurrera obeto izaterikan
nik ez det esperatutzen.

12. Sentitu dedan mudantzagatik
adierazten naiz asi,
nere ustetan ez naiz adi iñor
tratatziagatik gaizki;
ill nai ez eta ezin biziya
ark naiko lanak daukazki,
gure izaiera orra nola dan,
orain nai duenak ikasi.

BERTSO BERRIAK
AÑARBE BASERRIARI
LAZARO IPARAGIRRE'K JARRIAK

Liburu ontako bertsoak argi ta garbi azaldu dutenez, baserria gainbeera joan da aspaldiko urteetan. Baiñan beste pauso berri bat ere eman du bide galgarri orretan. Obeki esateko, orretara beartu egin dute. Edozertarako lurra bear dala-ta, zenbait baserriren il-kanpaia bereala entzungo da.

Alegia, autopista edo kamio berriren bat idiki bear dala; fabrikaren bat altxa bear dala; erriren baten zabalketa dala; erreka-zuloren batean urak bildu eta kalera jetxi nai dirala; beti ere jendearen onerako lanak izango dira, baiñan ez dudarik izan: baserriren batzuk biziarekin pagatu bearko dute. Azken urte auetan ola-xe ari da gertatzen Euskalerrian.

Ezeren errurik gabe eriotz-pena artu duten baserri oien umeak pena izango dutela, esan bea-

rrik ez da. Eta beren naigabe ori bertsoan adierazi dutenak ere badira.

Adibidez, Patxi Lazkano bertsolaria, Donostia'ko *polígono* berri bat zala-ta, bera jaio ta bizi zan Otxoki baserria bota zutenean. Baiñan bertsolari orren bertsoak danak batera argitaratu-asmotan baigera, oraingoz gorde egingo ditugu bertso oiek.

Baiñan liburu au ongi osatu gabe geldituko litzake noski, olako bertsorik batere ez balu.

Utsune ori, Errenteria'ko baserri baten azkena adierazten duten bertso batzuk beteko digute. Baserri orren izena: Añarbe.

Añarbe'ko presaren aditzerarik ez duanik, iñor gutxi izango da gaur Gipuzkoa'n. Presa orrek asetzen baitu Donostia eta auzoko zenbait erriren egarria. Baiñan ez dira asko izango, Añarbe izen ori baserri batena zala dakitenak. Baserria orain atzenik; burni-ola garai batean.

Izugarrizko pareta zarrak omen ziran an oraintsu arte. Obra arrigarriak egiñak. Baiñan sustrairik apenas ateratzen dute, noiz asi ziran burni-lanean. Minerala, Jaizkibel atzetik ekartzen omen zuten.

Baserri ori Naparroa'ko eta Gipuzkoa'ko muga-mugan zegoan. Erreka muga, eta Añarbe ori erreka-bazterrean, Gipuzkoa'ko aiekatik. Baiñan andik lenengo erria, Goizueta.

Amairu laguneko fameli batek bete zuan azkeneko txandan baserri ori: aita ta ama, izeba zar bat eta amar senide: Mariano, Joxepa, Joxe, Patxi, Laxaro, Joxe Antonio, Xanti, Julita, Fer-

min eta Juan Mari. Patxi eta Xanti aitatu be-
rriak ditugu. Xanti ori, aurreko saillaren egillea.
Bederatzi senide bizi dira gaur. Irugarrena, Jo-
xe, illa. Beren abizena, Iparragirre. Baserrian bi-
zi izan zan azkena, Laxaro.

Aita, oso bertsozalea omen zuten. Senide oie-
tako batek, Patxik, onela esan digu:

—Kanta zarrak kantatzen, nik nere denbo-
ran ezagutu detan geiena. Aste betean kantatu-
ko etzuan aiña bazuan arek memorian.

Eta esaera zarrak diona: nolako arbola, ala-
ko ezpala. Semeak ere bertsozale purrukatuak.
Eta lagunartean kantatzen dakitenak. Xanti,
berriz, plazetan ere jardun izana.

Beren jaiotetxea urak estalia ikusi zutenean,
biotzaren samiñak eraginda, iru anaik bertsojin-
tzari ekin zioten eta sail bana jarri.

Laxarok eman zion asiera. Onako zortzi ber-
tso aukeratu zituan. Eskuz idatzitako orri ba-
tean zituan. Izenbururik gabe, ordea. Orain du-
tena, guk erantsia da.

1. Bertso batzuek aierazteko
artuko banu astiya,
naita ere ezin esan nezake
sentitzen detan guziya;
enbaltse batek estali digu
bein betirako iya-iya
geu azi giñan babesa eta
geu sortu giñan kabiya.

2. Irriyo batek mugatzen ditu
Goizueta ta Errenteriya,
biyen erdiyan or egin dute
orma ikaragarriya;
iñoiz balkoitik Naparrurafio
tira izan det arriya,
ortikan pentsa nun gelditzen dan
Añarbe'ko baserriya.

3. Lengan juanta ura zegoen
iya goraño iyua,
ekusitzen zan ganbaratikan
sartaldera dun leiua;
izeba zanak andik ein oi zun
jan-ordurako oiua,
penetan nola ez da egongo
barrunbe ortan jaiua?

4. Inguraturik egon nitzaion
zelai aldeko kaskura,
goiko ganbarâ iritxi bai-ez
ta buelta danian ura;
era txar artan ekusi eta
ematen zuen tristura,
bazirudien luzatu nairik
ote zeguen eskua.

5. Gazte denborako gertakizuna
zalla da azten adiñak,
amaika jolas ta amets goxo
barrunbe ortan egiñak;
jantzi txuri oi orain betikan
estali dizu urdiñak,
zure antzeko iduri zaizkit
aingeruen imajiñak.

6. Errenteri'ko Erriko Etxia
genduen orko jabia,
berrogei ta amar urtian ez da
errentik jaso gabia;
lenagokuen berri ez dakit,
nik esan nai det guria;
orain urari kobra zaiozu,
bukatu dezu neria.

7. Eskabadora tresna zar orrek
ebaki ditu esiyak,
urratu ditu mendi ta errekek,
basoak eta sasiyak;
kendu dituzte orko intxaurrak,
gaztain eta sagastiyak,
eta atzenik ur-putzu batek
estaltzen ditu guziyak.

8. Sentimentua edukitzia
etzaitzela arritu,
geiago ere esango nuke
bañan zertako berritu?
Auek paratu ditunak anai
bertsozaleak baditu,
neuk asiera eman det, orain
nai badezute segitu.

IPARRAGIRRE'TAR PATXIK
BERE JAIOTETXE AÑARBE'RI
JARRITAKO BERTSOAK

Ikusi degunez, Laxaro Iparragirre'k anaiari dei bat egiñez bukatzen du bere sailla. Patxik bereala erantzun zion, onako amabi bertso auek jarraz.

Goiz-argi aldizkarian agertu ziran, 323 zenbakian, 1977'eko Ilbeltzaren 8'an, goiko izenburu orrekin berarekin. Orduan argitara atera eta guk jaso ta artxibatu. Eta orain, liburu au egiterakoan, berriz ere eskuetan artu.

Patxi Iparragirre aspaldiko adiskidea degu. Ain zuzen, Añarbe'tik urbil xamar, Berdabio'ko bidean, ezagutu genduan alkar. Orain Oiartzun'go Altzibar'en bizi da eta ara joan giñan arratsalde batez, bertso auek argitaratzeko baimena eskatzera.

Bereala eman zigun baietza. Baita beste bi mesede eder egin ere. Bata, anaien bertsoak gure eskuetan jartzea. Bestea, bere bertsoai buruz argibide jakingarri bat ematea.

Bere bertso oiek buruz kantatzen asi zitzai-gun, eta gu bereala oartu, etzituala itz guziak *Goiz-Argi'n* azaldu bezela esaten. Aldaketa oiek zer ziran galdetu genion orduan, eta berak olaxe jarri zituala erantzun zigun; esaten ari zan bezelaxe alegia. Bai guk sinistu ere: *Goiz-Argi'n* dauden bezela Errenteri eta Oiartzun'go izkerarekin ongi uztartzen ez diranak badira-ta.

Beraz, Patxi Ipafragirre'ren mendetik atera eta *Goiz-Argi'n* azaldu baiño leen, bide ortan alegia, eskuren bat ibilli zan bertso auek *orrazten*. Ezer askorik etzuan ikutu edo aldatu, baiñan guk, noski, Patxik esan bezelaxe argitaratzen ditugu emen.

1. Milla beatzireun irurogei ta
amaseigarren urtean,
gaur Maiatzaren lenengo egunez
Errenteri'ko partean,
bertso batzuek jartzera noa
ni nere borondatean,
oroipengarri izan ditezen
bizi geraden artean.

2. Promesatxo bat nedukan eta
gaur ekin diot lanari,
lendabiziko laguntza eskatuz
zeruetako Jaunari.
Nik nere ustez badadukat gaur
bai borondate ugari,
bertso batzuek jartzeagatik
nere jaiotetxeari.

3. Zure aurrean arkitutzen naiz
emen eskertu bearrez,
bear bezela itzegitea
naiz ez dadukaten errez.
Ondaturikan ikusten zaitut
nik zu orain zoritxarrez,
kantari nator mingañez baña
biotza daukat negarrez.

4. Usteko zendun zugan etzala
orain oroitutzen iñor,
bañan berriro zurekin nazu
nola baidizuten nik zor.
Zure aurrean itzezin nai det
umiltasunean jator,
biotzez maite zaitun seme bat
zu eskertutzera dator.

5. Zuri begira arkitutzen naiz
esan bearrez egia,
zuk dadukazun egoera au
ain da lastimagarria.
Zure barrendik ikusi nuan
lendabiziko argia,
nola ez det nik maite izango
neu sortu nintzan tokia?

6. Amar senide izan giñan gu
emen jaio ta aziak,
aita t'amaren aginduetan
bear bezela eziak.
Gure artetik bat palta degu,
beatzi gera biziak,
gañerakuak sano gerade
Jaungoikoari graziak.

7. Aita ta ama, amar senide
eta izeba zarrena,
sukalde ortan alkartutzen zan
gure familia dena.
Gaur modu ontan ikusi eta
nork ez du artuko pena?
Urperatutzen ikusten degu
gure txokorik maitena.

8. Oi, baserritxo, ikusten zaitut
urez estaltzen asita,
zorieko izan liteke
egin dizudan bisita.
Guk zugandikan aldegin degu
bakardadean utzita,
Jaun Zerukoa, lagun zaiozu
goiko zerutik jetxita.
9. Galdu dirade gure soroak,
galdu dira sagastiak,
bear bezela emen ipintzen
etzeuden gutxi kostiak.
Lenago alai zeuden tokiak
arkitzen dira tristiak,
zeñi ez dio pena emango
modu ontan ikustiak?
10. Bizi naizela etzait aztuko
eman diguzun babesa,
zor dizuguna zuri ordaintzen
ez degu gauza erreza.
Zori txarrean egin dute zu
urez estaltzeko presa,
bañan alare urte askoan
zutikan iraun beza.

11. Zuk gaur daukazun egoera au
nola ez det nik sentiko?
Gu alkarrekin berriz izaten
ez gerade iritxiko.

Bañan alare nik aztutzera
iñoiz ez zaitut utziko,
urperatuta gelditu arren
zere denbora guziko.

12. Zure aurretik nola joango naiz
benetan agurtu gabe,
zuri begira pasatu arren
emen zenbait atsekabe?

Emen naukazu begietatik
malkorik atertu gabe,
biotzetikan agurtzen zaitut,
maite zaitudan AÑARBE!

URPEAN ITO ZERAN AÑARBE, BIOTZEZ AGURTZEN DET NIK.

Esan bezela, bere anai Xantiren bertso auek Patxi Iparragirre adiskideak eman zizkigun. Multikopistaz idatzita daude, azken bertsoaren bukaera izenburutzat daukatela. Paperaren barrenean, egillearen izen-abizenak eta eguna irakurtzen dira: *Xanti Iparragirre'k, 1976'eko abuztuan.*

Sail au zergatik eta nola jarri zan, esanik daukagu. Ona, beraz, besterik gabe bertsoak:

1. Errenteri'ko mendi batean,
Naparrua'ren mugarri,
Añarbe deritzan basarria,
nork ez daki zure berri?
Basamortuan egin zinduten
basatien goxogarri,
zartzarorako etzaizu zuri
azken ederra etorri.

2. Naigabearen arantzak neri
zabal erazi begia,
batzuek lasai, besteak estu,
au betiko komeria;
egarri asko aseko ditun
Añarbe'ko ur geldia,
orke urakin ezta aseko
nik daukadan egarria.

3. Arrantzalien ostatu ziñan
lenengotikan gaur arte,
naiz etxeko ta naiz kanpokoak
zure bear izan dute;
otzak zegonai beroa eta
goseak zegonai jate,
arrantzaleak aldegin eta
zu amorraiakin bete.

4. Gaztearoko oroitzapenak
nau onuntza ekarria,
ikusi nairik ni jaio nintzan
txokoa ta baserria;
zu era ortan ikusitzian
neure barruko larria,
eman dizuten azken tristea
ez al da negargarria?

5. Gure guraso agurgarriak
kabitzat artu zinduten,
gu bagiñaden amar senide,
or azi giñan nunbaiten;
zure babesa izan gendunak
gabiltz zuri itz egiten,
dizugun zorra ordaintzekotan
asi gindezke noizpaiten.

6. Ori azkena izan dezuna
ainbeste seme azita,
bakoitzak bere bideak artu,
danok an ezin bizi-ta;
txorien eran zabaldu giñan
kabia bertan utzita,
bizi naizela etzait aztuko
egin dizudan bisita.

7. Arranbide'ko mendi-arte
orma batez itxi dute,
andik gorako zulo guztiak
danak urarekin bete;
gu jaio giñan basarri xarra
ere or zegon nunbaite,
bere babesa eskeñi zion
txokoa nork eztu maite?

8. Inguratuta begira jarri,
alare ezin sinistu,
ainbat urtean bertan bizia
antz eman eziñik estu.
Esaten nuen: «Inguru onek
lengo itxurarik eztu.»
Añarbe xarran tximini-punta
ikusten zan justu-justu.
9. Inguru danak lur-gorrituak,
bide zabalak nunaitik,
gure sagasti eta intxaurrak
astindu dituzte ortik;
baztar guztiak jo ta txikitu,
basarri xarra or zutik,
oraindik ere arnasa artzen
tximiniaren puntatik.
10. Gauz asko bururatu zitzaidan
basarri xarrai begira,
neure jatorri ta izateak
zure barrukoak dira;
orma txuri ta tellatu gorri,
orri berdez bere jira,
urpe ortan zer estali duten
konturatu ote dira?

11. Zure barruan jaio nintzan da
zure babesean azi,
zure barruko eskola daukat,
besterik ez nun ikasi;
ixiltasunez bakar-bakarrik
pakea zendun nagusi,
gaur urperatu zaituzte baiñan
etzendun ori merezi.

12. Baso-mutil da mendizaleak
zu gabe etzuten onik,
artzaien eta arrantzalien
babes goxoa izanik;
estraperlistak eta makiak
or ez dute zer egiñik,
urpean ito zeran Añarbe
biotzez agurtzen det nik.

BASERRITARRAK GERA GU

Izenburu ori zergatik ezarri ote diogun atal oni? Kanta ezagun ori aurretik datorrelako. Baiñan beste bertso-rik ere bada atzetik.

Orain artean, sail osoak agertu ditugu, bertso-papera-edo eskuetaratu eta andik kopiatuta.

Baiñan ez da beti suerte ori izaten. Beste batzutan, bertso-pare bat edo bertso bakarra jaso degu. Oiek ere liburu ontara ekarri bear zirela, dudarik ez da.

Alde batetik, beste sail batzuren puskak edo kondarrak izanik, garai bateko aberastasunaren testigu edo lekuko ditugu. Bestetik, berriz, galte orren errua euskaldunok beste iñork ez baitaukagu, gure zabarkeriaren salatzalle dira.

Ala ere, sail oien aztarrenik bada. Alegia, txoriak iges egin baiñan luma batzuk jaulkita. Okerragoa dana, ezereen arrastorik utzi gabe betiko joandako saillik ere izango da noski. Bat baiño geiago gaiñera.

* * *

Baserritarrak gera gu baiño kanta ezagunagorik, oso gutxi izango da Euskalerrian. Ala ere, egillea nor dan, noiz jarria dan, sail onek zenbat bertso zituan eta abar, ez degu uste iñork ere garbi dakianik.

Errenteria'ko Makazaga'k atera zuan *Euskal-Erriko kanta* zarrak liburuxkak, bi bertso auek ditu:

Baserritarrak gera gu
ezin gentzake ukatu,
baña kaletarrak bezin ongi
soñua jotzen degu.

Kalian dira bi gauza
neri gustatzen zaidanak:
ardotxo txuri goxua eta
opill koskor biguña.

Jose Ariztimuño *Aitzol* zanaren bilduman, berriz, iru bertso daude. Lenengoa berdin. Bigarrena naiko aldatua, eta irugarrena berria:

Kalian daude bi gauza
neri gustatzen zaiztanak:
ardo zuri goxua eta
ogi zuri biguña.

Ez gabilta gu oiekin
ez kaletarren modakin;
eunezko praka txuriyak eta
euskerazko praketak.

Bertso auetan ageri danez, garai artako baserritarrak etzeuden beren burua ukatu eta kaletar itxura artzeko asmotan. Gauza bera erakutsiko digu, emakumezko batek kantatutako bertso onek:

Baserritarra izanagaitik
ez neri egin burlarik,
nere gonatxu perkalezkuak
ez dauka meriñakerik.

Bertso ori, *Euskal-Erria* aldizkarian arkitu genduan, XIX zenbakian, 1888 urteko alean alegia, idazlan ontan: *Isidoro Ruiz de Arbulo: Las fiestas euskaras, Tavira de Durango, setiembre de 1888.*

Aurretik oar jakingarri au egiten du:

«...aquella poesía popular que hizo época cuando hace bastantes años, por todas partes y a todas horas se oía en nuestros pueblos, valles, montes y heredades.»

Oso bertso zaarra da, beraz.

Urrena, Durango'ko zidargiñak aitatu ondoren, aundi xamarrak esaten ditu:

«Y tantos otros que es ocioso mencionar en este lugar. Pues bien: es preciso cultivar este género, y ya que la gente del pueblo escucha embobada las coplas de ciego, y se detiene y olvida sus tareas cuando resuena la voz de algún infeliz bersolari, que, por regla general, destroza el idioma y su laringe con narraciones de estu-

pendos sucesos, que no han sucedido más que en el averiado magín de algún desdichado vate...»

* * *

Bi bertso auek, Amasa'ko Karmen Mendiluze'ri jasoak, Azkue'ren *Cancionero Popular Vasco'n* agertu ziran, 612 zenbakiarekin. Doña, toki berean arkituko du irakurleak.

Asentsio ta Gorputz
eta San Juanak,
elkarren antzekoak
otaba ta danak
Oi nekazariari
para dizten lanak!
Zer pentsatzen ote du
Jesus gure Jaunak?
Noizbait konbertitu du
Semea bere Amak.

San Juan asi zaigu
kolera onean,
orrek beti segitzen du
asten dan lanean,
beti tulubioak
zazpi egunean.
Gero Aita San Pedro
etorri danean,
islak txukatu ditu
biaramonean.

* * *

Sei bertso edo kopla auek, Gernika'ko Julio Bareño jauna zanak bialdu zizkigun, 1959'eko Garagarrillaren 26'an, aurretik oar au erantsiz:

«Alejandra Zubizarreta'k abestuten dauz. Euren artian bi neurriko bertsoen batzuk dira, baña nik berak diñoan lez jarri dodaz.»

Alejandra Zubizarreta ori, Bizkai'ko Amoro'to'n jaioa zan, eta larogei ta bederatzi urte zitan 1959 urtean.

1. Ilbeltzan erdiraño
artue bagendu,
nekezale geienak
giñake kontentu.
2. Ilbeltzan erditikan
San Juan'era
billatu biarko da
boltsan dagoana.
3. Azokara joateko,
artoa erosteko,
gosia ilteko,
urte txarrak dijuaz
txanpona biltzeko.

4. Artuek biarko deu
guretzat indarra,
garirik eztago-ta
badogu biarra.

5. Izaten diran puskak
nagosiarentzat,
orrelango fortunak
oi dira guretzat.

6. Atso eskeliek
agure pobriek
ez ditu obiek
baña ezin emon guk
gure laboriek.

* * *

Onako bertso au ere, Gernika'ko Julio Ba-
reño jauna zanarengandik jaso degu; 1959'eko
Ilbeltzaren 20'an bialdu zigun. Baiñan oraingo
ontan aztu-edo egin zitzaion noren aotik jaso
zuan esatea.

Ni nazala diñue
erdi zorue,
iñoren solotik neurera
daroadalako artue.
Neuretik iñorenera
eroango baneuke,
erdie bearrian
osua nintzake.

* * *

Karobia erretzea, oso bearrezko lana zuan garai batean nekazariak. Gai onetzaz, iru bertso auek jaso genituan Lasao'n, 1957'eko Abuztuaren 23'an. Lasao'ko Olaberri baserriko Jose Lizaso'k jarriak omen dira.

Kâbi aldên gertatu da
makiña bat kaso,
zer erre diran esaten
bear diot eraso:
zazpi txapel, amar pezta,
geiô igual akaso,
fianbrera, pañuelo,
zaku ta kanpazo.

Ala ere itxuraz
guk erre kâbia,
egurra kiskalduta
în gendun karia.
Luis Itzira'k esan zun:
«Bota ta pakia
Elkota'n kazadora ta
Jose Marin jakia.»

Beste gizon bat ere
bazan aldamenên,
ura ere txapela
botako zukenên;
orrenbeste urte ta
orrelako lanên,
neuk esan nion: «Olakoik
etzazu ein emen,
per omnia saecula
saeculorum amen.»

* * *

Iru bertso auek, Azpeitia'ko Jose Antonio Garmendia Agirrezabalaga'ri jasoak dira. Berak bere ama zanari ikasiak omen zituan:

Nere bizi-modua
dijua egoki,
naiko lo egin eta
zazpiretan jeki;
eguna pasatzen det
lanian ederki,
illuntzero joaten naiz
tabernara beti.

Abarka ta narru zar,
orrenbeste tratu,
batzuak pagatu ez
bestiak ukatu;
familia azita
dirua sobratu,
bien bitarte ontan
Jainkoa serbitu.

Zokorrera joan da
or esnia saldu,
notizia polita
didazu bialdu.
Dirurik egin ez ta
animia galdu,
emen olakorikan
iñork egin al du?
Ezorra berotzia
merezi ez al du?

* * *

Bi bertso auek, Eibar'ko Juan San Martin
adiskideak bialdu zizkigun, 1959'eko udaran:

Ai, Peru, Peru, Peru!
I beti alperra,
sarri izango dok ik
alkondara zarra.
Alkondara agiri da
prakaren zulotik,
eta txapel txatala
belarri ondotik.

Basarriko mutillen
konsolagarria:
kolkuan arto-zati
ikaragarria.
Ez balitu naikua
esaiok amari
ipiñi daiozala
baba-lapiko bi.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. R. Artola: Sagardoaren Graziya (*Aitua*).
2. M. Soroa: Gabon, Au ostatubal, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. F. Apalategi: Euskal mutillak armetan, I. (*Aitua*).
4. Pepe Artola: Ustez laguna detan. (*Aitua*).
5. P. M. Urruzuno: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. T. Alzaga: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. R. Azkarate: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. A. Apaolaza: Patxiko Txerren. (*Aitua*).
9. B. Iraola: Oroitzak. (*Aitua*).
10. Errege eguneko bertso sayoa. (*Aitua*).
11. P. Larzabal: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. Bilintx: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. M. Izeta: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. P. Larzabal: Iru ziren. (*Aitua*).
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I. (*Aitua*).
16. A. M.ª Zabala: Gabon gau bat. (*Aitua*).
17. A. M.ª Labayen: Malentxo alargun! (*Aitua*).
- 18-19. A. Zavala: Txirrita. (*Aitua*).
20. F. Goñi: Lurdesko gertaerak. (*Aitua*).
21. P. Larzabal: Herriko bozak. (*Aitua*).
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962). (*Aitua*).
23. Aizkolariak. (*Aitua*).
24. F. Imaz: Bertso guziak. (*Aitua*).

25. A. P. *Iturriaga*: Jolasak. (*Aitua*).
26. A. M.ª *Zabala*, A. *Larraitz*, *Mir*: Periyaren zalapartak. (*Aitua*).
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak. (*Aitua*).
28. B. A. *Mogel*: Ipui onak. (*Aitua*).
29. T. *Alzaga*: Burruntziya. (*Aitua*).
30. G. *Anduaga*: Egunsentiko txoria. (*Aitua*).
31. M. *Soroa*: Baratzan. (*Aitua*).
32. M. *Elicegui*, A. *Zavala*: Pello Errotaren bizi-tza. (*Aitua*).
33. M. *Elizegui*, A. *Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak. (*Aitua*).
34. P. *Larzabal*: Senpere-n gertatua. (*Aitua*).
- 35-36. J. V. de *Echagaray*: Festara.
37. A. *Cardaberaz*: Euskeraren berri onak. (*Aitua*).
38. S. *Salaverria*: Neronek tirako nizkin. (*Aitua*).
39. *Bertsolariak*: Amar urteko bertso-paperak. (*Aitua*).
- 40-41. J. R. *Zubillaga*: Lardasketa. (*Aitua*).
42. *Uztapide*: Noizbait. (*Aitua*).
43. *Bertsolari-txapelketa*. (1-I-1965). (*Aitua*).
44. P. *Larzabal*: Hilla esposatu. (*Aitua*).
- 45-46. J. M. *Satrústegui*: Bordel bertsolaria. (*Aitua*).
47. P. M. *Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. P. *Barrutia*, Sor *Luisa*, X. *Munibe*: Teatro zaarra. (*Aitua*).
- 49-50. A. *Zavala*: Pello Errotaren itzala. (*Aitua*).
51. P. M. *Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak. (*Aitua*).
- 52-53. G. *Anduaga*: Bertso-bilduma.
54. A. *Zavala*: Fernando Amezketarra bertsolaria. (*Aitua*).
55. *Basarri*: Laugarren txinpartak. (*Aitua*).
56. A. *Zavala*: Udarregi bertsolaria. (*Aitua*).
- 57-58. C. *Beobide*: Asis'ko Lorea. (*Aitua*).
59. A. *Zavala*: Axentxio Txanka bertsolaria.
60. A. *Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari. (*Aitua*).
61. A. *Zavala*: Gaztelu bertsolaria.
62. A. *Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsolaria.
- 63-64. A. *Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. J. M. *Satrústegui*: Luzaide'ko kantiak. (*Aitua*).
66. A. *Zavala*: Iru bertsolari. (*Aitua*).
67. *Bertsolari-txapelketa* (11-VI-1967). (*Aitua*).
- 68-69-70. A. *Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsolaria.
- 71-72. A. *Iturriaga*: Ipuiak.
73. A. *Zavala*: Iru anai bertsolari. (*Aitua*).

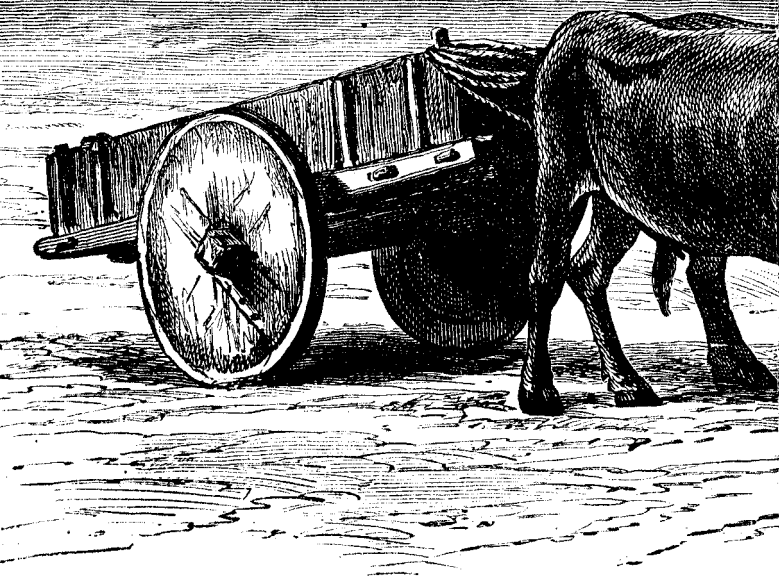
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsoak. (*Aitua*.)
- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsolaria.
82. *A. Zavala*: Juan María Zubizarreta bertsolaria. (*Aitua*.)
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak. (*Aitua*.)
84. *M. Matxain*: Uste gabea.
85. *Xalbador*: Ezin bertzean. (*Aitua*.)
- 86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.
- 88-89-90. *A. Zavala*: Xenpelar bertsolaria. (*Aitua*.)
91. *A. Zavala*: Txapel bertsolaria. (*Aitua*.)
92. *I. Alkain*. - *A. Zavala*: Alkain aita-semeak.
93. *A. Zavala*: Zubeltzu ta Saikola bertsolariak.
94. *A. Zavala*: Atano ta Estrada bertsolariak. (*Aitua*.)
- 95-96. *A. Zavala*: Azkoitia'ko zenbait bertsolari.
97. *A. Zavala*: Bidasoa aldeko bost bertsolari. (*Aitua*.)
- 98-99. *Inozentzio Olea*: Goierriko lorak.
100. *Manuel Lasarte*: Bertso-mordoxka. (*Aitua*.)
- 101-102. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. I. (*Aitua*.)
- 103-104. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. II. (*Aitua*.)
105. *José Inazio Etxeberria*: Mendi-gañetik.
106. *A. Zavala*: Pastor Izuela. - Ezkioko ta Segurako itxuak. (*Aitua*.)
107. *A. Zavala*: Zepai bertsolaria. (*Aitua*.)
108. *Mattin*: Ahal dena. (*Aitua*.)
- 109-110. *P. Lafitte*: Mañex Etchamendy bertsolaria.
111. *Bertsolariak*: Xenpelar-aria, 1972. (*Aitua*.)
112. *Basarri*: Sortu zaizkidanak.
113. *P. M. Urruzuno*: Sasiletrau baten ziria.
114. *A. Zavala*: Kaskazuri bertsolaria.
115. *A. Zavala*: Larraburu, Lexoti ta Balentin bertsolariak. (*Aitua*.)
116. *A. Zavala*: Oiartzungo bost bertsolari. (*Aitua*.)
- 117-118. *Balendin Enbeita*: Nere apurra.
119. *A. Zavala*: Oiartzungo beste lau bertsolari. (*Aitua*.)
- 120-121-122. *A. Zavala*: Mendaro Txirristaka.
- 123-124-125. *A. Zavala*: ZapiRAIN anaiak.
126. *A. Zavala*: Ustu ezin zan ganbara.
127. *M. Arozamena*: Nere aldia.
128. *A. Zavala*: Amodiozko penak bertso berrietan.

129. *A. Zavala*: Afrika'ko gerra (1859-1860).
130. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (I).
131. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (II).
132. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (III).
133. *A. Zavala*: Arrantzaleen bizitza.
134. *J. M. Arrizabalo* - *A. Zavala*: Baso-mutillak.
135. *A. Zavala*: Jaioak bizi nai.
136. *A. Zavala*: Noe'ren ontzia.
- 137-138. *Ataño*: Txantxangorri kantaria.
139. *A. Zavala*: Soldaduzkako bertsoak.

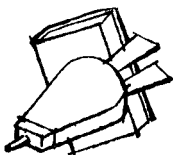

1009686
B0-3007

BO-

AUSPOA
LIBURUTEGIA